Baroko

Především záležitost 17. století. Období náboženských válek (třicetiletá válka), katolíci versus protestanti.

Válka => Optimistické renesanční myšlení se ztrácí, válka vyvolá depresivní pocity, strach z budoucnosti, marnost nad všemi hodnotami => hledání útěchy v Bohu.

Růst autority Katolické církve a moci absolutistického panovníka (katolíka).

Původ slova baroko (tři teorie):

- Barocco – z portugalštiny => velká perla nepravidelného tvaru. (nejistota, v architektuře se používá vlnění, elipsy)
- Baroco – z italštiny => komplikované, nadměrně složité (přes příliš ozdob)
- Baroque – z francouzštiny – vlnitý, zakřivený (v architektuře)

Někdy nazývaný jako sloh parukový (paruky s copy).

Základní znaky:

- Důraz na cit, víru – protiklad renesance
- Vzdělanci kdy věřili v rozum se obracejí spíše k víře a citům (válka,utrpení).
- Odvrat od přírody k vlastnímu nitru a nadpozemskému světu – protiklad renezance, nelze věřit věcem kolem sebe (plenění, zabíjení) => hledání boha => často se objevují v literatuře náboženská témata, symbolika a alegorie (jinotaj).
- Monumentálnost – tendence překvapovat a ohromit (prostého) člověka – časté používání zlata, baculatí a „prdelatí“ andělíčci. Projevuje se výběrem jazykových prostředků v literatuře, použití hyperboly (nadsázka), velkého množství detailů (zahlcení) – zvláště názvy děl na dva řádky.
- Dramatičnost – barokní sochy mají vyjadřovat city, pocity, dramatičnost => mírně strašidelné (zkroucené obličeje). Užití kontrastu v literatuře (chudý člověk strádá spolu s motivem přepychu církevních hodnostářů, krutý ďábel a milostivý Bůh nebo nedokonalost pozemského života a krása a dokonalost nadpozemského života), užití patosu – přehánění, patetická slova – nadnesená, majíc vyvolat nějakou reakci.
- Naturalistická konkrétnost – drastické (a přesné) zachycení lidské bolesti a utrpení (mučení Krista).

Typické žánry (převážně středověké žánry):

- Legenda
- Duchovní píseň
- Reflexivní lyrika – úvahové až filosofické
- Traktát – pojednání na odborné téma (úvahy)
- Epos

Architektura:

- Převaha církevních staveb
- Oblé linie – křivky, vlnění, elipsy, kopule
- Mohutnost – monumentálnost staveb, vynikající akustika.
- Bohatá vnitřní výzdoba (zlato, mramor, ozdoby, sochy)
- Morové sloupy – děkovné sloupy za nepostihnutí města morem

Architekti:

- Bernini – dovršitel chrámu svatého Petra v Římě.
- Johann Fischer z Erlachu - Schenbrunn

- Jan Blažel Santini Aichel – kostel Jana Nepomuckého na Zelené Hoře ve Žďáru nad Sázavou. Kostel ve tvaru želvy.
- Kryštof a Kilián Dienzenhoferové (otec a syn) – chrám svatého Mikuláše v Praze

Sochařství (křečovitá gesta, bolest atd..) - autoři barokních soch na gotickém Karlově mostě:

- Jan Brokof
- Maxmilián Brokof
- Matyáš Braun – autor soch ctnostní a neřestí ve Kuksu.

Malířství:

- Petr Rubens
- Rembrandt von Rijn
- Caravaggio – Ital
- Karel Škréta
- Václav Hollar – rytiny

Hudební skladatelé (opery a oratia):

- Johann Sebastian Bach
- Georg Freidrich Händel
- Antonio Vivaldi
- Adam Václav Michna z Otradovic
- Jakub Jan Ryba

Rokoko (závěrečná část Baroka) z francouzského rocaile – mušlička, lastura, kamení:

- Navazuje na baroko, vzniklo ve Francii na začátku 18. století.
- Není zde přítomná ta vypjatost a dramatičnost.
- Hodně zdobný, přeumělkovaný.
- Určen pro šlechtickou společnost
- Typické znaky:
  - Hravost
  - Galantnost (scény)
  - (Naivní) Pastýřské scény
  - Mušlovité ornamenty
- Míšenský porcelán

Baroko ve Španělsku

Pedro Calderón de la Barca

1600 – 1681 – dramatik, oficiální umělec španělského katolicismu.

Život je sen - nábožensko filozofická hra – řeší se otázky smyslu života, předurčenosti osudu a svobody jednání. Hrdinou je princ Sigismundo přikovaný ve věži od narození, pro králův strach z jeho zločinné budoucnosti. Nakonec nad svou zlou povahou zvítězí a začne jednat ušlechtile. Sám sebe přesvědčí, že vše co člověk prožívá je jen sen.

Baroko v Itálii

Torquato Tasso

1544 - 1595

Básník, dvorský spisovatel, trpěl duševní chorobou, snažil se vyrovnat antické literatuře.

Osvobozený Jeruzalém **-** nábožensko-hrdinský epos – vypráví o obléhání Jeruzaléma (vzor v Troji) v době křížové výpravy. Spousta dobrodružných scén, Armida – pohanka, za pomocí temných sil okouzlila spoustu křesťanských rytířů (...), setkala se s rytířem Rinaldem, ten ji nakonec zachrání před sebevraždou a nakonec ji převrátí na křesťanskou víru. Nejde příliš o děj, ale má ukázat protikladnost sil v jednotlivci (pokušení na jedné straně, povinnosti a svědomí na straně druhé). Několikrát byla přepracována, měl strach se zaměření proti křesťanské církvi, nakonec se sám udal.

Inspirací pro další novější autory, například Goete.

Commedia dell arte

Lidové divadlo s profesionálními herci, mezi jeho základní znaky patří: improvizace, pantomima. komika, užití masek, ustálené postavy (obchodník Pantalon, veselý a naivní člověk Arlecchino, služka Colombina), ustálené zápletky (bohatý otec brání sňatku svého dítěte).

Tyto postavy se stali před obrazem Pierota, Harlekýna a Colombíny ve Francouzském divadle.

Baroko v Anglii

John Donne

1572 – 1631

Básník, jeho díla jsou plná paradoxů, kontrastů, dvojsmyslů...

Barokní člověk – protikladnost doby – nejdříve si užíval života později nastal zlom a začal kázat.

Časté téma jeho básní byla smrt => úvahová (reflexivní lyrika). Některé verše použil Ernst Hemingway (využil v díle „Komu zvoní hrana“ - o povaze člověka).

„Žádný člověk není ostrov sám pro sebe...
Smrtí každého člověka je mne méně,
neboť jsem část lidstva.
A proto se nikdy nedávej ptát,
komu zvoní hrana,
zvoní tobě.“

Z toho vyplývá: člověk je společenský, každý člověk nás obohacuje, dává nám zkušenosti atd.

John Milton

Byl nemocný, jeho nemoc vedla k postupnému oslepnutí. Pobýval v Itálii, což ho značně ovlivnilo, snažil se vytvořit ideální epos.

Byl zastáncem svobody člověka, odmítal osud, odmítal myšlenku, že vše je od Boha. Zpracovával věci a náměty z Bible tak jak zrovna potřeboval.

Ztracený ráj – duchovní epos, biblické téma: Adam a Eva – utrhnutí jablka => vyhnání z ráje, to chápe jako otevření nových perspektiv pro člověka. Satan – padlý anděl – bouří se proti Bohů a jeho správě osudu.

Baroko v Německu

Hans Jacob Christoffel Von Grimmelshausen

Účastnil se přímo 30leté války => pikaresní prózy, ve kterých líčil strasti třicetileté války, kterou prožívají mazaní prosťáčci (hodně prostí lidé (idioti)), ti se všeho snaží dosáhnout lstí atd...

Vypravěč je vylíčen jako dítě (prosťáček), popisuje všechny hrůzy ironicky (až černým humorem). (Prostředek k upoutání)

Picaro - mazaný člověk, šejdíř, darebák, který si přilepšuje krádežemi, falešnými udáními.

Dobrodružný Simplicius Simplicissimus – v překladu: prosťáček nejprostší. Popisuje hrůzy třicetileté války, hrdinou je takový prosťáček, který uprchne před plenícími vojáky, ujme se ho poustevník, ten ho vychová, poté co poustevník zemře, pikaro se potuluje po válčící Evropě, vidí všechny ty hrůzy, nakonec se rozhodne odejít z tohoto pozemského světa. Odejde na pustý ostrov, kde si žije v samotě a rozjímání.

Baroko v Česku

Baroko se u nás začalo objevovat po prohrané bitvě na Bílé Hoře. Poprava pánů na Staroměstském náměstí.

1. Potrestání účastníků odboje. Zkonfiskován majetek. Násilné pokatoličtění => nucený odchod nekatolíků => dopad na českou literaturu => domácí literatura ztratila své hlavní uživatele => úpadek úrovně české literatury.
2. Germanizace – násilné poněmčování – ovlivňování literatury.
3. Jezuitský řád – kontrola nad veškerou literaturou => Antonín Koniáš – vytvořil seznam zakázaných knih.

   Jezuitský řád založil španělský šlechtic Ignác z Loyoly, zaměřoval se na výchovu mládeže a na vědeckou činnost.
4. Náboženská a odborná literatura (slovníky...)
5. Tvorba literatury se stala nástrojem pokatoličtění. měla se přiblížit prostému člověku.

Zahraniční proud (emigrantský, exulantský)

Exulanti odešli do Německa, Polska či na Slovensko kvůli jinému náboženskému vyznání (za které by jim hrozili tresty).

Pavel Skála ze Zhoře

Pavel Stránský

Jiří Třanovský – působil na Slovensku – vydal tam kancionál.

Jan Ámos Komenský

1592-1670

Narodil se v Nivnici na Moravě, jméno Komenský se mohlo vzít u původu otce, který prý pocházel z vesnice Komny.

Do školy začal chodit až v 16 letech (byl členem jednoty bratrské => školy v Přerově a Stránici).

Byl poslán na studia do Německa => Herbon, Heidelberg. Po návratu působil jako učitel a kněz na Moravě (učil v Přerově, Fulneku).

Po bitvě na Bílé Hoře se několik let skrýval, zemřela mu žena a dvě děti na mor. Při svém skrýváním působil v bílé Třemošné atd.

1628 – vydáno nařízení proti nekatolíkům => musel odejít pryč ze země.

Přesunul se do polského Lešna, pobýval zde celkem třikrát, při posledním pobytu mu shořela celoživotní práce na jeho slovníku.

Byl zván jako učitel na různá místa: ve Švédsku měl vytvořit učebnice, v Anglii chtěli založit Akademii věd, Uhry, Slovensko, Nizozemí (zde nakonec zemřel).

1648 – Vestfálský mír – byl udělán tak aby vítězi byli Habsburkové – umírají veškeré naděje na návrat z emigrace => vydal dílo *Kšaft umírající matky,* J*ednoty bratrské* (kšaft – závěť): fiktivní alegorická závěť. Promlouvá k českému národu jménem Jednoty bratrské, říká, čeho se držet... Jednotu bratrskou chápe jako umírající matku. Důraz na vzdělanost, toleranci vůči sobě, morálku, morální pevnost.

Konec života strávil v Amsterodamu – pohřben v Naardenu, území na kterém je pohřben patří ČR (bylo darováno).

Komenský psal díla nejprve česky – úvahová neodborná díla. Později začal psát latinsky (až v exilu) – odborné knihy.

Chtěl shrnout veškeré vědění tehdejší doby (pansofie = všemoudrost), tvrdil, že pomocí vzdělanosti můžeme napravit sami sebe i lidi kolem sebe.

Panharmonie – všichni si budeme rozumět, trvalý mír.

A) Filosoficko-náboženská díla

1. *Labyrint světa a ráj srdce* – (Labyrint světa a Lusthaus srdce) napsané česky, vzniklo ještě na území Čech. Rozsáhlá alegorická skladba, ostrá kritika společnosti. Vystupuje zde poutník, který je v podstatě sám autor, touží po poznání pravdy světa (jak funguje), prochází městem bludištěm (představuje svět obecně). Prochází městem proto, aby dříve než si vybere nějaké povolání, poznal co každé povolání obnáší. Postupně se setkává s různými řemeslníky, učenci a vzdělanci, vojáky.

   Doprovází ho dva průvodci: Všezvěd Všudybud (zosobnění lidské zvídavosti) a Mámení (lidé přijímají cizí názory bez toho, že by se nad ním zamyslely). Mámení mu nasazuje růžové brýle mámení. Vidí věci úplně jinak. Jenže brýle mu nesedí a tak může vidět vlastníma očima. Poutník zjišťuje, že lidé mají nasazeny různé masky, jsou vychytralí, zlí. Vidí, že ti lidé dělají úplně zbytečné věci, prohlížení se v zrcadle. Všude kam se podívá vidí lež, podvod, přetvářku, klam, bezpráví.

   Propadne naprostému zoufalství, nechce být v tomto městě (= světě), chce opustit svět, na Kristovu výzvu odchází do ráje srdce, zde nachází jedinou jistotu (bezpečí, čisto...) víru v boha.

   Pozn: Původně náboženské dílo, nikoliv klasické literární dílo. Typické jevy: přirovnání, přísloví, citáty z Bible. Složitá souvětí (humanistická perioda). Využil libozvučnost jazyka (vřesk a třesk).

Otázky:

1. Proč si poutník prohlíží svět? = Ke kterému houfu lidí se má připojiti (tzn. které povolání si vybrat).
2. Co představují ulice v tomto městě? Představují rozdělení společnosti dle povolání a původu.(vojáci, vrchnost, kněží...).
3. Co Komenský v tomto díle kritizoval?
   1. Kritizuje to jakým způsobem člověk dostává (nikoliv vybírá) povolání. Poutník musel žádat panovníka o povolení, chování člověka podle zvyku, tvrdí, že by se člověk měl naučit přemýšlet o tom co dělá.
   2. Kritizuje stav církve, to že církevní hodnostáři si užívají pozemských malicherností, a minimum času tráví s Biblí. Jsou špatným příkladem prostému lidu, ostatním.
   3. Kritizuje taky stav vrchností. Nomen omen – „jména pojmenovávají“, udávají povahový rys, Darober, Nezkus, Kvapil. Kritizuje – vyvolávání rozbrojů, braní úplatků, uspěchanost, nedbalostyň ...
   4. Kritizuje vojáky: jednoduchost, alkoholismus, drancování a ničení, mravní zpustlost,

sviňskost. Velmi podrobně, díky blízkému konfliktu na Bílé hoře

5. Protikladnost společnosti (bohatí versus chudí). Zbytečné chování lidí.
6. Kritizuje povrchnost vzdělanců a jim podobných.

4. Co bylo poutníkovi oporou ve chvíli kdy propadl beznaději? Bůh mu poradil aby se podíval do svého vlastního srdce a tam našel harmonii. (Srdce přirovnával k pokojíčku s oknem – kudy jde světlo = symbol pravdy)
5. Doložte konkrétními příklady, že je dílo alegorické. stařec = osud, brána života, hrad štěstí, ulice pro jednotlivé povolání a stavy, samotné město, růžové brýle, masky lidí.
6. Doložte, že je dílo barokní. Dílo má nám dát za ponaučení, avšak nenavrhuje řešení krom toho, že pokoj, utěšení a slávu nemáme hledat ve světě ale ve vlastním srdci (nitru) – Bůh. Brutální konkrétnost - „V tom uzřím, an teď z bojoviště nejedny s odštípenýma rukama, nohama, hlavou, nosem, zvrtaným tělem, střapenou kůží, vše krví zohavené...“, přehánění, depresivní (válka), kontrast (špinavý svět a čistý pokojíček).
7. Co vás zaujalo (myšlenka)? Zaujalo mě jak je toto dílo i po 4 stoletích je aktuální v oblastech chování společnosti. (ne doslovně).

Další díla:

A) Pansofická
   - Všeobecná porada o nápravě věcí lidských – vzdělávání lidem pomůže k míru, souladu, harmonii.

B) Pedagogická díla
   - Didaktika velká – obsahuje zásady moderního vyučování, systém soustavy školství
     - Komenského zásady:
       - Názornost – probírané na obrázku nebo ve skutečnosti, exkurze...
       - Přiměřenost – například věkem vzdělávaných
       - Učitel by měl vždy postupovat od nejjednoduššího k těžšímu, od známému a neznámému.
       - Učit vědomostem i dovednostem.
       - Škola pro všechny – i dívky a i pro nejchudší
       - Důraz na učení se cizím jazykům.
       - Dodržování kázně ve škole
       - Tělesná výchova – rovnoměrný rozvoj.
       - Dílna lidskosti – vzdělávání pro to, abychom byli lidštější atd.
     - Systém školství:
       - 0 – 6 let – výchova předškolní, výchova v rodině
       - 6 – 12 let - škola obecná (dnešní základní)
       - 12 – 18 – škola latinská (gymnázium)
       - 18 – 24 – univerzita, důležité vycestovat do nějaké cizí země.
   - Orbis pictus – svět v obrazech, první ilustrovaná učebnice cizích jazyků.
   - Schola ludus – škola hrou – učebnice latiny – dramatickou výchovou.

Domácí proud – oficiální tvorba

Adam Michna z Otradovic

Datum narození neznámé – 1676.

Známý varhaník, skladatel.

Autor duchovní lyriky - duchovní tématika, vyjadřují spíše pocity než děj, základním tématem je láska k Bohu, což je barokní (a tehdy IN).

Kancionál *Česká Mariánská Muzika* – Nejznámější píseň – Chtíc aby spal – použití zdrobnělin, alegorie (jiné pojmenování...)

Bedřich Bridel

1616 – 1680

Řídil tiskárnu v Pražském Klementinu, zemřel za morové epidemie v Kutné Hoře.

Autor duchovní lyriky

Co Bůh? Člověk – rozsáhlá báseň – kontrast mezi sebou Bohem a sebou, zachycena nicota lidského života, Bůh je dokonalý. Vystavěno na otázkách, abychom o tom přemýšleli => meditativní.

Václav Jan Rosa

1620 – 1689

Napsal latinsky mluvnici češtiny, propaguje v ní časomíru (básně...) – Čechořečnost.

Puristé – purus = čistý => čističi jazyka (brusiči), chtěli očistit češtinu od cizích výrazů, vymýšleli novotvary, neujala se, nerespektovala slovotvorba (kapesník => čistonosopléna, jídelna => jezna, klavír => břinkoklapka, tanční mist => skokotnosta, putovat => cestlit, měsíc => nočena, venuše => zyzlina)

Bohuslav Balbín

Autor naučných próz (odborných textů), psal latinsky. Všestranně nadaný.

Byl vlastenec, byl často napadán ze strany církve.

Rozprava na obranu jazyka Slovanského, obzvláště Českého – vyšlo teprve až v 18. století v době národního obrození (František Martin Felc) – velice moderní názory na právo národa na vlastní jazyk. Obhajoba češtiny.

Pololidová tvorba

Přechod mez oficiální tvorbou a ústní lidovou slovesností, z pohledu měšťáků, často se zde vyskytují postavy sedláků (měšťáci byli seznámeni s tím jak žijí).

Žánry: interludia (V. F. Kocmánek) – lidová hra – fraška zaměřená proti lidské hlouposti, vyznačuje se komickými až vulgárními výstupy, satirou.

Lamentatio rusticana (=nářek sedláků) - selský otčenáš, na konci veršů části modlitby

Kramářské písně - přednášeli potulní obchodníci na jarmarcích s flašinetem a ilustracemi, měli být poutavé, dramatické => tragédie, katastrofy, zázraky. Ale zároveň měli informovat vesnice (moc informací se k nim nedostávalo).

Kramářské písně inspirovali například Voskovce a Wericha ty se však lišili: humor, zesměšnění událostí nebo osob (alegorické), modernější, odlehčenější, nespisovná slova, expresivní výrazy, hraní si se slovy (opakování slov).

Lidová tvorba

Ústní lidová slovesnost – předávání ústně z generace na generaci.

Pověsti - národní – Blaničtí rytíři – obkličování Blaníka – v Baroku přimyšleno spící vojsko, praotec Čech, hrdinské – o Žižkovi, růžový palouček – o odchodu českých bratří ze země.

Pohádky - ustálené formulace, nezávislost místa času, magická čísla, ustálené činy.

Lidové písně - jednoduché, pro zapamatování, témata: útisk lidí, robota, vrchnost, generační tematika, láska

Balady - lyricko-epický žánr, boj s přírodní nebo nadpřirozenou silou (=> tragédie), sebrali je Erben, Bartoš, Němcová...

Klasicismus

Druhá polovina 17. až konec 18. století

Z latinského slova Clasicus – vzorový, vynikající. Objevilo se ve Francii (doba vlády Ludvíka XIV. - prohlásil „Stát jsem já“) => doba rozkvětu absolutistických monarchií (absolutní moc má panovník).

Pokrok ve vědě, vědci se začínají zajímat o přírodu a vesmír. Objevují se snahy, aby člověk byl svobodný (nikoliv nadvláda církve či panovníka), snaha o svobodu vyznání, účast lidí na politickém rozhodování.

Často tyto snahy vedly k revolucím atd.

Znaky:

- Nápodoba antických vzorů, především zákon trojí jednoty (místa, času - 24 hodina děje – žádné odbočky), důraz na mravnost. Rozdělení literárních žánrů na vysoké a nízké, přičemž nebylo možné je míchat. Musel se dodržovat styl vzhledem k vybranému žánru.
- Byl stanovený pevný systém norem (estetických i mravních)
  - Francouzské zahrady – geometrické obrazce, Anglické zahrady – přírodní bez geometrie.
  - Dávali přednost povinností před láskou
- Vysoké – zachycovali život vyšších vrstev, vznešenější témata, často historická témata. Psány veršem.
  - Óda
  - Epos
  - Tragédie
- Nízké – vystupující postavy nebyli urozené, témata ze soudobého života, mohli být psány veršem či prózou.
  - Komedie
  - Bajky
  - Písně
- Kladen důraz na rozum , rozumovou kázeň (veškeré city byli podřízeny rozumu) => opak Baroka.
- Důraz na jasnost, uměřenost a harmonii.
- Důraz na pravdu => z antického co je pravdivé to je krásné => časté využití přírody
- Umění má zachycovat stálé, obecné, nadčasové (lakomec, svůdník => lidské typy, nikoliv jednotlivci)

Architektura:

- Málo církevních staveb, stavba předměstí, nábřeží, parky, kolonády, divadla, nemocnice, tunely, činžovní domy, továrny, viadukty, rozhledny (litina)
- Nový materiál (litina), z antiky přebrali trojúhelníkový kříž, také přebrali sloupy, egyptské motivy (sfingy).
- Francouzský park, Anglický park (převaha přírody nad geometrií)
- Jules Mansart – autorem zrcadlové galerie ve Versailles
- Vítězný oblouk v Paříži – kopíruje Konstantinův oblouk v Římě.
- Anglie - Christopher Wren – architektura katedrály sv Petra a Pavla vLondýne
- Německo - Braniborská brána v Berlíně
- USA – Washingtonský kapitol

- Čechy – Stavovské divadle
    - Lednice – přírodní park
    - Lázeňská města: Mariánské lázně, Teplice

Malířství:

- Francisco de Goya – obrazy nahých žen

Sochařství:

- Busty – hlava s částí ramen

Hudba:

- Klasicistní hudba má za úkol být líbivá, bavit diváka, oblíbené byly symfonické skladby
- Josef Mysliveček
- Jan Václav Stamic - houslista
- Josef Haydn
- Wolfgang Amadeus Mozart – Figarova skladba, Kouzelná flétna
- Ludwig van Beethoven – Osudová symfonie

Francouzská literatura

Pierre Corneille (1606 - 1684)

Cid - (tragédie) – vystupují zde 2 postavy: Crimena & Rodrigo - jejich vtah komplikuje rodová msta, otec Chrimeny urazí otce Rodriga a v následném souboji je otec Chrimeny zabit. Chrimena by měla požadovat smrt Rodriga.

City jsou podřízeny morálce!

Jean Racine (1639 - 1699)

Je autorem psychologické tragédie *Faidra* **-** reaguje na Euripidovu antickou tragédii.

Hlavni hrdinkou je žena, která naprosto podléhá svým vášním => tragédie o neopětované lásce.

Faidra se zamiluje do svého nevlastního syna, ten ji odmítne. Tak Faidra začne intrikovat, její syn kvůli tomu zemře, má výčitky svědomí, nezvládne to a spáchá sebevraždu.

Moliére – Jean Baptiste Pocquelin (1622 – 1673)

Moliére je pseudonym, protože divadlo bylo pod jeho společenskou úroveň.

Herec, dramatik, režisér her, ředitel divadla.

Vlastnil divadelní kočovnou společnost – jezdil s nimi, režíroval, hrál.

Zemřel na jevišti při své poslední hře *Zdraví nemocný*. Vzhledem k jeho vztahům k církvi musel být tajně pohřben.

Jeho hry jsou namířeny proti církvi, někdy také proti lidským špatnostem. Jeho hry jsou ovlivněny Plautem (antický dramatik, psal komedie). Překračoval klasicistní normy: nedodržoval zákon trojí jednoty, nedodržoval rozdělení žánrů na nízké a vysoké, náměty hledá mezi obecným (neurozeným) lidem.

Zesměšňoval vše co mu připadalo nepřirozené a pokrytecké: lidskou hloupost, šarlatánství lékařů, povýšení pánů nad dámami, hypochondry, lidskou chamtivost, přetvářku (svatouškovství).

Jeho hry jsou považovány za tragikomedie.

Zdravý nemocný – zesměšňuje zde hypochondry a šarlatánství.

Lakomec – chamtivý Harpagon – je schopen pro peníze úplně všechno, ztráta peněz pro něj znamená úplné šílenství => ztráta smyslu života. Moliére chce ukázat jak peníze deformují lidské vztahy. Napsaná podle Plautovy komedie *O hrnci*.

Tartuffe – proti svatouškovství, zaměřeno proti církvi (původně zakázána), Tartuffe je členem jedné náboženské společnosti, funguje v ní jako špicl => vetře se do rodiny jednoho měšťana, získá si jeho důvěru => začíná zasahovat do osudů celé rodiny => všichni z rodiny upozorňují hlavu rodiny na přetvářku Tartuffa, a proto se snaží vlákat Tartuffa do léčky, aby hlava rodiny zjistila pravdu.

Don Juan – chorobný svůdce žen, kritizuje sobectví člověka, vztah muže k ženám.

Misantrop – typ člověka, který fanaticky zastává svou „pravdu“, vůbec se nezajímá o důsledky svého fanatismu. Kritika vypočítavosti šlechty.

Které z klasicistních prvků lze ve hře nalézt: přednost cti (povinnost pomstít svého otce) před city (láska), z vyšších společenských vrstev, veršované.

Lakomec – Harrpagonův monolog - proč patří k nejslavnějším hereckým výkonům vůbec: vyjadřuje absolutní oddanost penězům, až závislost na nich. Záchvatovité chování. Pokládá si otázky na které si sám odpovídá. Apostrofa – oslovování neživých věcí jako kdyby byli živé, v tomto případě peněz.

Don Juan – kdo je Don Juan, čím zdůvodňuje svoji přelétavost. Chorobný svůdce žen, nechce se vázat, nevěří v posmrtný život, každá žena je jedinečná, každé chce dát své srdce.

Jean de La Fontaine

Inspiroval se Ezopem, psal bajky.

Osvícenství

Klade důraz na rozum, začalo se řešit, proč člověk jako rozumná bytost dělá ve světě tolik zla. Světlo rozumu nás má dovést k pravdivému poznání o světě (rozum má nás osvítit).

Optimismus, věřili v pokrok. Kladou důraz na lidská práva a svobody a na přirozenost člověka.

V této době bylo oblíbené dílo Robinson Crusoe.

Důraz na přírodní vědy => méně důrazu na umělce.

Naučný román - filosofický román – často formou dopisů – zdůrazněna základní myšlenka díla => má nás poučit, aby přitáhli čtenáře jsou často zasazeny do exotického prostředí nebo jsou dobrodružné.

Eseje – na pomezí umělecké a filosofické literatury, napsány formou povídky či jinými čitelnými prostředky.

Dochází k uvolnění pevných norem klasicismu, například dělení žánrů na vysoké a nízké.

Francouzští encyklopedisté – vědci, spisovatelé, filozofové - pracovali na 28 svazkové encyklopedii (Encyklopedie věd, řemesel a umění) – provázanost všech informací. Denis Diderot, Francois Voltaire.

Denis Diderot

považován za předchůdce moderní literatury, rozvíjel klasickou dějovou literaturu – rozprava se čtenáři, spousta dějových odboček, dvojznačnost.

Jakub fatalista a jeho pán – jedná se o rámcovou povídku – obsahuje více povídek „zavěšené“ na jeden rámec => ty povídky nemají spolu příliš společného. Složitý (moderní) – mnohovrstevnatý - mnoho odboček od hlavního děje – autorovy komentáře (komentuje děj, ptá se čtenáře). Filosofické úvahy atd… Vypráví o putování Jakuba fatalisty a jeho pána, záměrně je toto dílo neuzavřený konec, na konci nabádá čtenáře, aby si dokončili příběh dle sebe. Dva názory fatalista – vše je podřízeno osudu, nemůžeme se z toho vymanit a pán – představuje protipól fatalismu, člověk má vždy možnost svobodně se rozhodnout. Neustále se přou, nakonec se oba dva shodnou na kompromisu => život je pouhá série náhod (osud nám

přichystává různá překvapení, které potom řešíme svobodně).

Kundera přepsal na divadelní hru Jakub a pán.

Jeptiška – román v dopisech, román antiklerikální – silně zaměřený proti církvi, fiktivní autobiografická zpověď Zuzany Simoninové – jako mladá musela proti své vůli vstoupit do kláštera – neustále se snaží utéct... Týrání,... vždy je chycena, klášter – symbol nesvobody. Nakonec umírá.

Montesquieu

Myslel si, že státní zřízení země závisí na zeměpisné šířce atd.

Perské listy – Peršan píše dopisy domů rodině (=> román v dopisech), srovnává život v Evropě a Persii, všímá si stylu módy, vztahů mužů k ženám, vzhledu evropských měst => skrytě kritizuje církev.

Voltaire

Voltaire je pseudonym, vlastním jménem Francois Marie Arouet. Podílel se na velké encyklopedii. Byl to velmi konfliktní člověk => spousta nepřátel => musel z Francie uprchnout. Další konflikty => další útěky. Náboženský fanatik

Candide neboli Optimismus – filosofické dílo, řeší se zde, co je to optimismus. Reagoval na názor filosofa Leibnize – ten tvrdil, že tento svět je nejlepší ze všech co mohou být. Optimismus je pro člověka „takový zažraný názor, že všechno je dobré i když je to špatné.“ Cestopis se spoustou odboček od hlavního děje. Candid je naivní mladík, který je vyhnán do světa, zažívá různá dobrodružství, stává se účastníkem války, stane se otrokem, zažije inkviziční soud, série různých zel => ztrácí ideály, stává se pesimistou.

Carlo Goldoni

Reformoval komedii dell arte, postupně zrušil pantomimu, improvizaci, typické kostýmy...

Sluha dvou pánů – komedia dell arte, Truffaldino rozehrává spoustu záměn, nedorozumění, které nakonec končí štastně.

Poprask na laguně – náměte je život obyčejných lidí v jedné rybářské vesničce (čerpá ze svých vzpomínek). Lidový humor...

Preromantismus (= sentimentalismus)

Předchůdce romantismus, vyvinul se v období klasicismu, vykazuje některé znaky romantismu, avšak stále zachovává některé znaky klasicismu.

Objevuje se ve přibližně ve druhé třetině 18. století jako reakce proti chladnému osvícenství, klade důraz na city.

Z klasicismu přebral:

- Důraz na svobodu člověka a na lidská práva
- Využití klasicistních žánrových forem

Nové znaky preromantismu:

- Důraz na konkrétního jedince (vybočují => vrazi, poustevníci)
- Návrat k přírodě, tajemné scenérie (tajemné hřbitov, v noci, za úplňku)
- Civilizace je špatná
- Historie exotika

Posiluje se lyrismus

Francois Prévost

Manon Lescaut – román - autobiografická zpověď rytíře, který vypráví o osudné lásce k Manon, ta mu ovšem může slíbit pouze věrnost srdce (klasicistní důraz na mravnost).

Francois De Sade

Odmítal veškeré morální konvence společnosti, byl vězněn v bastile, ve svých románech analyzuje lidskou sexualitu, především úchylky... (odtud sadismus)

Pierre De Laclos

Nebezpečné známosti – román v dopisech – dopisy mezi šlechticem a šlechtičnou – snaží se triumfovat toho druhého, chovají se zcela bez morálky, bez ohledu na city druhých.

Jean Jacques Rousseau

Šel za vlastním názorem, byl neústupný, v dětství bezdůvodně bit. Měl nemocný močový měchýř (resp. prostatu), manželka ho podváděla.

Měl těžké dětství, jeho matka zemřela při jeho porodu, otec pak od dětí odešel, vychovával ho jeho strýc.

Vystřídal spoustu zaměstnání, velmi rád cestoval po Francii i po světě, prožil spoustu dobrodružství (včetně milostných). Oženil se až po 23 letech známosti s nevzdělanou ženou. Měli spolu 5 dětí, ty ovšem dal do nalezince, protože prý byly příliš hlučné.

Kritizoval společenskou nerovnost, tvrdil že příčinou toho je soukromé vlastnictví, nevěřil v lidský pokrok (=> nebyl osvícenec), podle něj pokrok ve vědě nepřispěl ve světě. Ale naopak, že civilizace kazí člověka, který je ve své přirozenosti dobrý.

Kniha *Vyznání* – velmi otevřená kniha, vysvětluje zde spoustu svých rozhodnutí.

Emil čili O výchově – sleduje zde výchovné prostředky, sleduje vývoj osobnosti na příkladu Emila, zdůrazňuje zde, že špatná výchova lidí zkazí.

Julie neboli Nová Héloisa – (h se nečte) – román v dopisech, vypráví o vztahu domácího učitele a šlechtické dcery.

Společenská smlouva – tvrdí zde, že stát vzniká dohodou mezi lidmi, zdrojem moci je lid.

O životě Roussea napsal knihu *Bláznova moudrost* Lion Feuchtwanger.

Daniel Defoe

Anglický spisovatel a novinář, představitel realismu, syn řezníka (na to nebyl hrdý, proto později ke svému jménu připojil De).

Robinson Crusoe – vypráví o synovi z kupecké rodiny, který uteče na moře, aby se stal námořníkem, ale nakonec ztroskotá a mnoho let žije na pustém ostrově, příběh Defoe založil na skutečném příběhu námořníka Selkirka. Začátek romantický, popis prostředí a událostí na ostrově, po návratu „kritizuje“ změny společnosti. Robinson je houževnatý, pracovitý. Defoe zde sleduje jeho cestu k Bohu a formování mravních vlastností. Některé věci jsou zde velmi reálně vylíčeny, jsou zde však jiné absolutně nereálné věci. Defoe zde oslavuje víru v pokrok, osvícenství.

Adaptace – přepracování literárního díla z originálu – stará díla se přepisují pro přístupnost novým čtenářům. Vynechání nebo naopak přimyšlení některých pasáží.

Robinson je vyrovnaný, rozvážný, rozumově uvažující, optimista, pořádkumilovný člověk.

Myšlenka ukázky: na všem je něco pozitivního, řád a rozumová úvaha.

U nás zadaptoval toto dílo Josef Jaromír Pleva – vynechal pasáž převracení Pátka na křesťanství, atd.

Jonathan Swift

Irský spisovatel, církevní hodnostář, satirik. Ke konci života se kompletně scvoknul, ztratil paměť, ohluchl. Obrovský pesimista, kritik lidských vlastností a poměrů v Anglii. Představitel realismu.

Gulliverovy cesty – Fantastická líčení příhod, kdy se hlavní hrdina (lodní lékař Gulliver) setkává s různými bytostmi z různých krajů, setkává se s prostředími a postavami – za těmi se skrývají skutečné Anglické postavy – alegorické dílo. Ve způsobu líčení života se, ale objevuje mnoho realistických rysů. Utopické dílo: plavba do země trpaslíků, do země obrů, do neznámých zemí, do země inteligentních koní – zde se snaží ukázat jaký by člověk měl být, na rozdíl od předchozích tří kde pouze kritizuje. Dílo je rozděleno na čtyři části (samostatné plavby). Kritizuje kolonizační politiku Anglie, těžko nesl utlačování Irů a Angličanů. Názvem se snaží naznačit smyšlenost díla .

Koně představují lidi avšak sami mají koňskou podobu, a Jahuůové představují koně v lidské podobě

Sentimentální romány

Předchůdci filosofických románů, důraz se klade na emocionálnost díla. Dílo má čtenáře emocionálně zasáhnout, spoluprožívání čtenáře.

Filosofický román – čtenář má přemýšlet a dojít k nějakému názoru, velice často jsou zde dobrodružné prvky, aby to bylo pro čtenáře zajímavé.

Henry Fielding

Zakladatel prvního sboru detektivů, předchůdce vývojového románu – zachycuje život postavy, konkretně zachycuje změnu a formování názorů. (Jak společnost mění jedince).

Tom Jones – sleduje vývoj Toma Jonese, sirotka. Obsahuje znaky avantgardních próz => použití novátorských věcí. Pasáže reagující na odborné umění, divadelní scénu. Snaží se být humorný.

Samuel Richardson

Pamela – Román v dopisech, příběh služky, která naschvál odolává svádění svého pána. Snaží se vypadat ctnostná – to vše proto, aby si ji nakonec vzal. Je vypočítavá aby se

Clarissa – má podobný námět, Clarissa je měšťanská dívka, je rodiči nucena do sňatku s mužem, kterého nemiluje. Hledá ochranu u šlechtice, ten však svého postavení a svede ji. Clarissa se cítí ponížená a nakonec spáchá sebevraždu a později spáchá sebevraždu i šlechtic.

Laurence Sterne

Experimentátor

Tristram Shandy – román, předchůdce avantgardní prózy, Typografické experimenty – velikosti a typy písma, úplně černá stránka (po smrti postavy – sazeč soucítí s dějem), odbočky od děje, které s dějem „nesouvisí“. Chaotický děj, mizení postav.

Tristran Shandy je věčný smolař, má zachytit jeho život. Neustále se mi něco stává obrovskou shodou náhod. Zachycuje vnitřní nitro.

Gotický román – vznikl v Anglii - román černý, román hrůzy – podobné hororu.

Německá literatura

Objevuje se zde hnutí Sturm und Drang (bouře a vzdoru) – bouře citů a vášně, vzdor proti společenským konvencím, nesvobodě.

Mnoho děl je ovlivněno lidovou tvorbou.

Lessing

Emilia Galoti – je považována za předchůdce činohry – vyvinula se až v 18. století, spojuje prvky tragédie a komedie, děj je obyčejný. Neměla by končit tragicky.

Herder

Ovlivnil české národní obrozence. Vytvořil novou definici národa: „Každý národ má právo na vlastní jazyk.“

Řekl, že se blíží doba Slovanů, tvrdil, že Slované jsou mírumilovní. Slované mají cit pro píseň.

Němečtí klasici

Johann Wolfgang Goethe

1749 – 1842 v Lipsku, vystudoval práva ve Výmaru, stal se zde ministrem, pozvedl úroveň.

Několikrát vycestoval do Itálie.

Byl všestranně nadaný: zkoumal evoluční teorie, maloval, navrhoval stavby.

Spousta milostných vzplanutí, což se odrazilo v jeho dílech. Celkem 17x pobýval v Čechách (Karlovy Vary, Mariánské lázně).

Byl přítelem Josefa Dobrovského.

Utrpení mladého Werthera – první část napsána jako román v dopisech, druhá část jako deník. Mladík Werther se zamiluje do dívky svého přítele, pořád na tu dívku myslí, nemůže se smířit, že tato láska nedojde nikdy naplnění. Nakonec se mu začne nedařit i ve společnosti. A zastřelí se. Bylo velmi přesné a přesvědčivé= > způsobovali Wertherovské vlny => zvýšení počtu sebevražd.

Faust – vrcholné dílo Goetha, je to rozsáhlá dramatická báseň, která má dva díly. Téma Fausta se objevovalo v lidové tvorbě dlouho dobu. V začátku díla vystupuje učenec (alchymista) Faust – je věčně nespokojený – touží totiž po neustálém poznání => ďábel Mefistofeles, nabídne mu, že až bude úplně spokojený tak propadne peklu. Nejdřív ho omladí, poskytne mu zábavu, dívku Markétku, tragickou náhodou zemře Markétčina matka a bratr => Markétka utopí dítě, které má s Faustem => je uvržena do žaláře a čeká na popravu. Ve druhém díle dostane Mefistofeles Fausta na Mezopotámský císařský dvůr, Faust zachrání říši před krachem => stává se oblíbencem => je mu dovoleno vyvolat z říše mrtvých Helenu (nejkrásnější ženu Antiky) => mají spolu syna, ovšem ten tragicky zemře v boji. Za odměnu Faust žádá kousek bažinaté krajiny u moře – chce ji změnit v úrodnou půdu – v prospěch druhých lidí => v tomto nachází smysl života => je spokojený a ďábel ho donutí k vyslovení k věty, že je spokojený => měl by propadnout peklu, avšak v životě pomáhal lidem => nemůže propadnout peklu => ocitá se v nebi, setkává se s Markétkou => je šťastný.

Faust ovlivnil Thomase Manna, Michaela Bulgakova – dílo *Mistr a Markétka*.

Friedrich Schiller

Napsal text Ódy na radost pro Beethovena.

Loupežníci – divadelní hra, zachycuje osudy dvou šlechticů, kteří mají naprosto protikladné rysy: Franc – ziskuchtivý člověk, krutý, cynický. Jeho protikladem je Karel – dobrák. Karel má snoubenku Amálii, o tu usiluje jeho bratr Franc. Franc způsobí, že Karel je vyhnán otcem z domu a stane se loupežníkem. Nakonec postupně umírají otec, pak Franc a pak Amálie. Karel je natolik mravní člověk, že se jako hledaný loupežník se vydává hledat chudého člověk, kterému by přilepšil svým udáním (odměnou). => Kladen důraz na mravní část jednání.

Úklady a láska – láska, zrada…

Ruští klasici

Krylov – autor bajek, je ovlivněn Ezopem. Zasazoval je do současného světa, psal jazykem normálního lidu.

Empír

Poslední období klasicismu, souvisí s vládou Napoleona, projevilo se především ve Francii.

Národní obrození

Probuzení, vzkříšení národa, proces, kdy se u nás utvářel novodobý národ, novodobá kultura

Od poslední třetiny 18. Století, do poloviny 19. století, toto období (klasicismus, romantismu, realismus) označujeme jako národní obrození.

Osvícenské reformy Marie Terezie (školská reforma) a Josefa II. (toleranční patent, patent o zrušení nevolnictví). Marie Terezie zavedla sice školní docházku, ale jediným jazykem zde byla Němčina.

Vzniká nová inteligence

Etapy národního obrození:

- 1. Etapa (Obranná fáze) - 70. Létá 18. Století – až počátek 19. Stol.
  - Nejvýznamnější Dobrovský
- 2. Etapa 19. – 20. Léta 19. Stol
  - Jungmann
- 3. Etapa
  - Karel Hynek Mácha, Karel Jaromír Erben, Josef Kajetán Tyl
- 4. Fáze 50. Léta
  - Božena Němcová, Karel Havlíček Borovský

První etapa = obranná etapa

Cíle především jazykové – bránit český jazyk před Němčinou, obnovit český jazyk, vytvořit pevná pravidla spisovného jazyka

V tomto období vznikaly obrany – publicistické články, ve kterých byla vyzdvihovány činy Čechů.

Balbínova Obrana (z baroka) – byla vydána knižně, až v tomto období Pelclem

Objevuje se zde zvýšený zájem o české dějiny (vznikla zde spousta historiků).

Generace vědců

Snažili se tvořit vědu v češtině, centrem vědecké činnosti se stala: Královská česká společnost nauk.

Začali prosazovat metodu kritického dějepisu (dívali se na minulá díla, a sledovali, zda jsou všechny údaje pravdivé, a pokud ne, tak hledali pravdu)

Gelasius Dobner – odhalil, že Václav Hájek z Libočan, napsal spoustu nepravdivých údajů, v Hájkově Kronice české

Josef Dobrovský (1753-1829)

Narodil se Maďarsku – v Ďarmoty u Raabu

Byl synem vojáka, v jejich rodině se mluvilo Německy

Všechna díla, která napsal, napsal německy.

Ale Česky uměl, studoval v Havlíčkově Brodě

Studoval teologii na faráře

Začal pracovat jako vychovatel u hraběte Nostice => byl dobře placen => mohl si dovolit při této práci věnovat se vědecké činnosti

Znal se s Goethem, několikrát se s ním osobně setkal.

Byl to významný vědec, prosazoval kritickou metodu

Odhalil, že Rukopisy Králové Dvorský a Zelenohorský, nejsou pravé, pravděpodobně je někdo napsal nově.

Byl pesimista – nemyslel si, že by byl český jazyk vhodný pro vědu

Díla:

- Dějiny českého jazyka a literatury (německy)
- Zabývala se dějinami, vrcholným obdobím byla doba Veleslavínská (Daniel Adam z Veleslavína)
- Vzor spisovné češtiny, před biblí Kralickou
- Zevrubná mluvnice jazyka českého
- První vědecká mluvnice
- Uzákonila se zde česká spisovná norma
- Uzákoněn nový typ pravopisu – pravopis analogický (i/y – najdeme si vzorové slovo)
- Německo-Český slovník

František Martin Pelcl

První profesor českého jazyka na Karlově Univerzitě

Vydal Balbínovu Obranu českého jazyka

Počátky českého divadla

Navázalo na barokní divadlo

Vzniká zde řada divadel v nich se většinou hrálo německy, později se začínají objevovat česky hrané hry.

- Divadlo v Kotcích
  - Hrály se zde Německé hry, ale v roce 1771 zde byla uvedena první česká hra – Kníže Honzík – přeložena z Němčiny, stala se fiaskem, protože němečtí herci neuměli mluvit česky
- Divadlo Bouda
  - Byla to chatrč ze dřeva, později kvůli bezpečnosti stržena
  - Stála na Václavském náměstí (dříve Koňský trh) 1786
  - Poprvé se zde hrála pravidelná česká představení
- Divadlo U Hybernů
- Nosticovo Divadlo
- Dnes se jmenuje Stavovské, hrála se zde česká představení, poprvé zde zazněla opera od Mozarta Don Giovany

Dramatici:

- Václav Thám – Břetislav a Jitka, aneb únos z kláštera
- Prokop Šedivý – v Boudě
- Jan Nepomuk Štěpánek – uváděl laciné hry
- Kočovné společnosti: Loutkové divadlo – Matěj Kopecký – loutkař

Beletristická tvorba (začali se zde vydávat noviny atd.)

Václav Matěj Kramerieus

Vydával knihy, noviny.

Navázal na knihy z českého humanismu, knížky lidového čtení

Vytvořil nové knihkupectví a nakladatelství – Česká expedice

Sledovala výchovní a vzdělávací cíle, každá knížka musela být vlastenecká a zábavná

Druhá etapa = vědecká etapa, ofenzivní etapa

Chtěli zavést české odborné názvy. Chtěli tím zajistit jazyk pro vědeckou činnost. Chtěli se tímto vyrovnat vyspělým evropským jazykům, a to především rozšířením slovní zásoby. Chtěli česky psanou beletrii.

Zvýšený zájem o českou historii, spousta lidí začíná lidovou slovesnost, začínají ji napodobovat. Myšlenka slovanské vzájemnosti (přichází s Ruska).

Generace vědců

Josef Jungmann

Byl profesorem češtiny, chtěl pozvednou češtinu na světovou úroveň.

Překládal zahraniční díly.

Jazykové pojetí národa: „Čechem je ten, kdo česky mluví a píše, a nikoliv ten, kdo se hlásí k Čechům, ale mluví německy“

O jazyce českém

Slovesnost – česky, čítanka s učebnicí slohu.

Slovník česko-německý, měl 5 dílů, je považován za Jungmannovo vrcholné dílo, rozšiřovalo českou slovní zásobu.

Podle Jungmanna, při tvorbě nových slov, hledáme slova v minulosti (aby mohli fungovat v budoucnosti), když nenajdeme, hledat ve slovanských jazycích (Polštiny, Ruštiny). Nenajdeme-li vytvoříme novotvar.

Vytvořil základy novodobé odborné terminologie – zeměpis, dějezpyt.

- Železnice
  - Žena prodávající železo
  - Dráha
- Rychlík
  - Rým v krátkých slabikách
  - Ten kdo rychle běhá
  - Rychlý kůň
  - Dítě narozené před svatbou

Mezi Jungmannovy spolupracovníky patřili

- Jan Svatopluk Presl – plameňák (ve smyslu ptáka)
- Karel Bořivoj Presl – chemik
- Jan Evangelista Purkyně

Historikové

František Palacký

„Otec národa“

Napsal knihu Dějiny národu Českého v Čechách i v Moravě – zachycuje dějiny od počátku do

nástupu Habsburků (1526). Obdivuje se době husitství, boj za svobodu myšlení. Chápal dějiny jako boj mezi demokratickými řády (Slované) a autoritářskými řády (Germáni a Římané).

„Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm.“ Nechtěl rozložit Rakousko, chtěl větší svobodu rozhodovat si o vlastních věcech atd.

Josef Šafařík

Studoval teologii v Jeně

Vydával časopis Světozor

I přes finanční obtíže odmítl nabídku profesora slavistiky v Berlíně. Stal se poslancem zemského sněmu roku 1848.

Pokoušel se dokonce založit nový oddíl vědy – slovanskou archeologii.

V několika článcích zpochybňuje pravost Rukopisu zelenohorský.

Slovanské starožitnosti – jedná se o jeho životní dílo, pojednávající o slovanské historii a literatuře. Dílo vyšlo v nákladu 1000 ks (to je na tehdejší dobu a na česky psané dílo hrozně moc). Dokazuje zde rovnocennost Slovanů s ostatními národy, a fakt, že Slované jsou původními obyvateli Evropy, stejně jako ostatní národy. Toto dílo mělo veliký ohlas prakticky ve všech slovanských zemích.

Počátkové českého básnictví, obzvláště prozódie – vydal spolu s F. Palackým.

Padělky

Objevují se rukopisné padělky – v té době se nevědělo, že jde o padělky => český národ to přijal s nadšením (protože v té době byl zájem o historii).

Cílem rukopisů bylo posílení národního sebevědomí, mělo se v rukopisech dokázat, že kdysi dávno byla čeština na takové úrovni, že se mohla rovnat s cizími jazyky. Cíle bylo také ukázat bohatou kulturu, historii.

Rukopis královédvorský – název pochází dle údajného místa nálezu (prý nalezen ve Dvoře Králové). Byl označen za památku ze 13. století. Obsahoval především lyrické básně.

Rukopis zelenohorský – o rok později než rukopisech královédvorský. Název odvozen podle údajného místa nálezu (na zámku Zelená hora u Nepomuku (JV od Plzně)). Památka z 9. století. Obsahoval text libušin spor (spor Rudoše a Šťáhlava).

Dobrovský začal pochybovat o pravosti, oficiálně bylo potvrzeno, že jde o padělky až v 80. letech 19. století. Skupina vědců kolem Tomáše G. Masaryka: Jan Gebauer (jazykovědec), Jaroslav Goll (historik) – idealizovaná historie, Jaroslav Vlček (literární historik).

Za padělatelé byli označeny dva lidé: Václav Hanka (archivář českého muzea, jako by je nalezl), Josef Linda (spisovatel, autor románů, psal do novin).

Rukopisy ovlivnili spoustu dalších autorů, například Smetanu – na základě toho složil hudbu k Libuši. Josef Václav Myslbek, Mikoláš Aleš.

Beletristická tvorba

František Ladislav Čelakovský

Narodil se ve Strakonicích. Odevšad ho vyhazovali (Pražské noviny – článek o utlačovateli cara vůči Polsku).

Sbíral ústní lidovou slovesnost, překládal některé slovanské písně, rčení. Na základě toho vytvořil ohlasovou poezii.

Ohlasová poezie – nápodoba ústní lidové slovesnosti, tím, že autor sestavuje texty za použití charakteristických znaků slohových útvarů.

Ohlas písní ruských – má být nápodoba ruské epiky i lyriky. Napodoboval byliny (ruské hrdinské zpěvy – epické příběhy ruských bohatýrů, kteří bojují za vlast, za svobodu, spravedlnost –

nadpřirozené prvky). Ilia Muromes, Čurila Plenkovič. Od českých se liší tím, že obsahují především epiku, líčeno jako hvozdy, lesy – české líčeny jako lesíky, potůčky.

Ohlas písní českých – obsahují především lyrické skladby, balada (Toman a lesní panna).

Toman chce jet za svou milou, jeho sestra ho varuje aby nejezdil dubovým lesem. Cestou tam ji poslechne. Když však přijede k své milé zjistí, že tam je nový dům, nahlédne dovnitř a zjistí, že tam otec jeho milé domlouvá svatbu. Jeho milá mu po své sestře vzkáže, že už ho nechce. Vrací se tentokrát dubovým hájem, kde potkává lesní pannu, která ho přemlouvá, aby zůstal s ní. Padá z koně – tím opouští reálný svět. Když jeho sestra najde prázdného koně, je jí jasné, že svého bratra už nikdy neuvidí.

Balada s tragicky vyhroceným dějem, zobrazuje obavy lidí před neznámými přírodními silami. Před věcmi, které si neuměli vysvětlit.

Je psán rozpravou, je zde použita metafora, metonymie, antiteze.

Jan Kollár

Byl Slovák, evangelista. Psal česky.

Jeho tvorbu ovlivnilo to, že studoval v Jeně (bohoslovectví) – potkal zde svou životní lásku, která v jeho dílech vystupovala jako Mína (slovanský ideál krásy)– skutečným jménem Bedřiška Schmidtová – oženil se s ní až po 16 letech známosti (chtěl být vlastenec). Za studií se zaobíral myšlenkou slovanské vzájemnosti => projevuje se v jeho dílech.

Nesouhlasil se snahou osamostatnit slovenštinu, čímž se dostal do konfliktu s mladou generací spisovatelů (v čele s Ludvíkem Štúrem) => byl svými odpůrci zajat => muselo ho osvobodit císařské vojsko => byl povolán do Vídně, kde se stal profesorem slovanské archeologie.

Dílo Slávy dcera (= dcera bohyně slovanů) – předzpěv v časomíře, tři zpěvy. Inspiroval se Dantovou Božskou komedií. Napsáno starobylým jazykem => poměrně složité. Obsahuje narážky na tehdejší dobu.

Básník, provázený Amorem – Milkem (který se stále ptá) a Mínou, putuje po zemích, kde žili Slované (a od druhého vydání i po slovanském nebi a pekle).

Divadlo

Václav Kliment Klicpera – autor frašek, satirický podtext, často vulgární podtext, ovlivnil tím Tyla. Divotvorný klobouk, Každý něco pro vlast...

Romantismus

Z anglického romantic – napínavý, dobrodružný, odchylný od skutečnosti, nevšední, záhadný.

Román – rozsáhlé epické dílo, v němž city a fantazie převládají na rozumem.

Odpovídá od konce 18. století do poloviny 19. století, avšak liší se dle příslušných zemí.

Mezi dvěma revolucemi 1789 – Velká francouzská revoluce – vycházeli z hesla volnost, rovnost, bratrství (hesla VFR), 1848 – národně osvobozenecké boje.

Naděje na nové uspořádání společnosti – jenže ani jedna z těchto revolucí nesplnila cíle lidí => zklamání, chtěli mír, místo toho přišel Napoleon => v lidech to vyvolává buřičství, nespokojenost => obracejí se k minulosti (v minulosti to bylo lepší).

Reakce na Napoleonské války

Reakce na osvícenství – racionalismus nevyřeší vše.

Reakce na průmyslové revoluce – obrovské sociální rozdíly mezi lidmi

Charakteristické znaky romantismu:

- Vyšel z preromantismu a z německého hnutí Sturm und Drang
- Zachycovali věci z přírody
- Je protikladem osvícenství a klasicismu – důraz na city a fantazii
- Důraz na vše subjektivní (subjektivita a tvořivost) – to co je jedinečné... není zde typizace, zachycování zvláštností
- Někteří autoři experimentují s drogami
- Velmi kritičtí, zvláštní, toulající se...
- Zajímalo je šílenství, hysterky, smrt
- Odklon od přítomnosti a budoucnosti k minulosti (a k přírodě) – rádi se inspirují ústní lidovou slovesností...
- Světobol – splín – chandra - pocity umělce, je v depresi, nemá smysl života, pocit prázdnoty, citová krize.
    - Hrdinové jsou citově rozpolcení
- Protiklad snů a skutečnosti, celý svět mě nechápe, nikdy své sny nenaplní => dostávejí se do krize.
- Zájem o lidské nitro (myšlenkové pochody – lidská psychologie)
- Estetizace umění – umělec vystupuje jako věštec, umění nás očišťuje, umění může změnit svět.
- Hlavní hrdina většinou splývá s autorem, autorovi pocity se vlévají do pocitů hridny.

Znaky:

- Hrdina je něčím výjimečným, jedinečným – většinou nějaká úchylka.
    - Je rozporný – například neví co chce, touží po lásce, ale ví, že nikdy takovou lásku nenajde.
    - Je vyděděncem společnosti – psanec, vězeň, cikáni, židé, kati, tuláci, loupežníci, poustevníci, mniši.
- Většinou je zasazeno do přírodního prostředími
    - Rozervané skály
    - Jeskyně
    - Moře
    - Jezera

    - Zříceniny
- Výrazy jako luna, hvězda
- Pocity:
    - Světobol (viz nahoře)
- Literární formy:
    - rozvíjí se především lyrika – spousta básniček. Oblíbena poezie. Práce se zvukomalbou, používají hodně metafor. Vrací se k lidové slovesnosti => jsou oblíbeny balady, písně, pohádky.
    - Próza – román, básnická povídka.

Architektura:

- Anglický park – negeometrický, zasazen do normální přírody, jezírka, zříceniny (často umělé), umělé fontánky, altánky, malé krámky.
- Salaše
- Nemá svůj vlastní architektonický styl – historizující slohy – znovu se objevují staré styly: novobaroko, novogotický styl (parlament v Londýně), novorenesance (budova opery v Drážďanech)

Malířství:

- Oblíbeny jsou krajinky
- Společenské konflikty
- Pomníky

Hudba:

- Franz Schubert – Němec
- Gusepe Verdi – Ital
- Petr Iljič Čajkovsky – Rus
- Fryderych Chopin – Polák
- Richard Wagner – Němec

Romantismus v Německu

Novalis

Jméno Novalis byl pseudonym.

Hymny noci – motiv ztracené lásky a touhy po smrti

Heinrich von Ofterdingen – román, hrdina hledá modrý květ – smysl života => poezie modrého květu

Heindrich Heine

Byl básník, na konci života oslepl a ochrnul na celém těle. Byl žid => často si vybíral židovská témata.

Kniha písní – ironická poezie, kontrasty. Nejznámější báseň – Lorelei

Bratři Grimmové

Jacob a Wilhelm, autoři německých pohádek => ovlivnění českých pohádek (Karel Jaromír Erben)

Pohádky – drsnější, tragičtější, kruté – hrůzostrašné motivy. Často jsou přepracována, dále s textem pracovali. Přidávali rčení, dialogy. Chtěli aby byla pohádka mravně poučná.

Romantismus v Anglii

Walter Scott

Byl Skot, původním povoláním advokát, zajímal se o historii => ovlivnění jeho tvorby. Je považován za zakladatele historického románu.

Waverlet – zaznamenává povstání ve Skotsku

Srdce Edinburgu – zpracovává osudy povahově odlišných sester. Jedna je zbožná, nelže, pokorná. Druhá je vášnivá, touží po dobrodružství.

Ivanhoe – Robin Hood, za doby Richarda Lví Srdce

Jane Austenová

Pýcha a předsudek -

Mary Shelleyová

Frankenstein – prvky gotických románů, předchůdce hororů a sci-fi

George Gordon Byrón

Angličan, měl bouřlivý život, bohém, revoltoval proti společnosti, účasnil se osvobozeneckých bojů.

Pocházel ze šlechtického rodu, jeho otec předčasně zemřel – zanechal spoustu dluhů. Od narození kulhal i přesto měl velmi vynikající fyzickou kondici.

Choval se výstředně – byl promiskuitní, zamiloval se do nevlastní sestry a měli spolu dceru (i přesto, že sestra byla vdaná).

Oženil se a hned se zase rozvedl, když mu bylo 27, odešel z Anglie (navždy).

Navštívil Belgii a Švýcarsko – zde se seznámil s Percy Shelleyem, seznámil se se sestrou Mery Shelleyové, měl s ní další dítě => musel odjet do Itálie, zde navázal poměr s italskou šlechtičnou… (v Itálii ukrýval vzbouřence).

Ke konci života odjel do Řecka, pomáhal v národněosvobozeneckých bojích, chtěl zemřít hrdinskou smrtí, nakazil se však morem a umřel.

Typičtí hrdinové Byrónových děl:

- Touží po svobodě, volnosti
- Nenávidí útlak ze strany společnosti
- Vzdorují
- Jsou spíše pesimisté, rozervaní, melancholičtí.
- Často bojují proti svému osudu.

Childe Haroldova pouť – epos (básnický cestopis) – je ve verších – jsou zde lyrické popisy krajiny a různých památek, se kterými se hrdina seznamuje během svého putování. Je tam děj, ale není důležitý, důležité jsou lyrické úvahy, řešící smysl života.

Obsahuje autobiografické prvky – hrdina má aristokratický původ, odpoutává se od této vrstvy, opouští svou rodnou zem a odjíždí do Jižní Evropy. Obdivuje zde panenskou přírodu, líbí se mu vše tajemné - miluje oceány, moře, rozervaná skaliska, temné lesy, vodopády.

Hrdina touží po svobodě – národy by neměli být utlačované... Dílo končí symbolicky na pobřeží, kde kolem něj se rozprostírání oceán (symbol svobody, volnosti, nevypočitatelný silný živel).

Byrónské povídky – básnické povídky (tzn. lyricko-epické útvary – je tu potlačen děj, důležitější je vylíčení pocitů hrdiny) – úvahy o životě a smrti, o vinně, o odpuštění. Melancholické, hodně milostných a dobrodružných prvků. Džaur

Percy Bysshe Shelly [byš šely]

1792 – 1822 => zemřel ve 30 letech.

Jeho život obsahuje spoustu romantických prvků. Dalších básník, kterého Anglie zatratila (společnost byla velmi konzervativní).

Bojoval proti jakémukoliv útisku lidí, nechtěl se smířit se současným stavem. Původem byl šlechtic, nenáviděl šlechtice (styl života…).

Odmítal se podřídit jakékoliv autoritě. Když byl mladý, unesl jednu dívku do Skotska, kde se s ní oženil => brzy se rozpadlo po nátlaku ze strany rodiny manželky.

Druhé manželství s Mery Shelleyovou, vydrželo až do jeho smrti.

Byl v Itálii, kterou si oblíbil, zemřel ve 30 letech – vyjel si v loďce na moři. Je pohřben na protestantském hřbitově v Římě.

Óda na západní vítr – vyjadřuje se zde k tomu, proč chce být větrem (hlas jako hlas větru).

Odpoutaný Prométheus – skladba, vychází z řeckého mýtu o Prométheovi – vzepřel se bohům, (moci), přinesl lidem oheň – za to byl potrestán přikováním na Kavkaze. V díle je zachycen boj člověka proti vyšší síle – osudu, bohům. Liší se od mýtu tím, že by neměl myšlenkově ustrnout – měl by bojovat.

„Titáne, ke tvé slávě být jak ty,
svobodný, dobrý, krásný, radostný,
v tom je moc, život, štěstí, vítězství.“

Titanismus – symbol vzdorování proti osudu, společnosti (prostě něčemu).

Tři sestry Brontëout

Převážně prvky realismu, most mezi romantismem a realismem. Žili v období, kdy v Anglii je na vrcholu realismus.

V době viktoriánské. Měli podivínského otce, který k nim od malička přistupoval jako k dospělým. Byli vychováváni tetou, žili izolovány od společnosti (na těžko dostupném místě – poblíž Yorkshire).

Velice brzy zemřeli (Tuberkulóza, další při porodu, podchlazení).

Na větrné Hůrce (název usedlosti) = někdy *Bouřlivé výšiny* - Emily Brontëout – prvky romantismu: divoká příroda, lidské vášně, lidské pocity, (román lásky a nenávisti), tajemná atmosféra, mlhy. Retrospektivní kompozice, odehrává se během rozhovoru dvou postav.

Romantismus ve Francii

Ovlivněno Velkou francouzskou revolucí a Napoleonským režimem. Romantismus zde nastupuje později, francouzský romantismus se objevuje souběžně s realismem => Prolíná se

Chateabriand

Unikl do Ameriky před revolucí, kde chtěl žít v divoké přírodě.

Atala – novela o lásce indiánského chlapce Ataly a křesťance – ta však dává přednost víře před láskou. A nakonec umírá. Znak romantismu: divoká příroda.

Viktor Hugo

1802 – 1885

Syn napoleonského generála, matka ho vychovávala k nenávisti Napoleona, ve svých dílech odmítá církev a taky že Bůh neexistuje.

Byl pronásledován části společnosti, Dvacet let musel strávit v emigraci, den jeho pohřeb byl vyhlášen ve Francii státní smutek.

Využívání kontrastů ve svých dílech. Literární všestrannost (všechny literární druhy a žánry)

Při emigraci uprchl na anglický ostrůvek poblíž Normandie. Do Francie se vrátil až po pádu Napoleona.

Básničky, dramata, próza

Vrcholem jeho tvorby je cyklus básní **Legenda věků** – ovlivnil Vrchlického (Zlomky Epopeje) a Machara (Svědomím věků). Hugo se snaží zachytit vývoj lidstva, z pohledu vědeckého, náboženského. Vývoj spěje ke všemu lepšímu (je optimismus).

Chrám matky boží v Paříži – román, který se odehrává v Paříži v 15. století za vlády Ludvíka XI. Paříž zachycená mnohatvářemi (chudí a bohatí...). Quasimodo – hrbáč, hluchý, ošklivý, má dobré srdce. Dělá zvoníka v katedrále Notre Dam. Frollo – navenek působí dobře, ve skutečnosti je to pokrytec (prostě zloduch). Esmeralda – cigánka.

Quasimodo byl nalezenec, ujal se ho Frollo. Udělal ho zvoníkem. Quasimodo je zaslepen a je naprosto oddán Frollovi. Frollo jednou spatří Esmeraldu a zamiluje se do ní a posílá Quasimoda, aby Esmeraldu unesl. Quasimodo je zachycen, je zbičován a je dán na pranýř. V tu chvíli mu pomáhá Esmeralda. Frollo od toho dává ruce pryč. Quasimodo se do Esmeraldy zamiluje, ale uvědomuje si, že je pro Esmeraldu nepřitažlivý (nikdy ji nedostane nikdy). Snaží se jí tedy chránit. Frollo intrikuje, nakonec má být Esmeralda popravena. Quasimodo je zoufalý, zároveň ztrácí iluze o dobrotivosti Frolla. Ve chvíli kdy je Esmeralda popravena, zabíjí Quasimodo zabíjí Frolla. Poté Quasimodo umírá s Esmeraldou v náruči (v márnici).

Umělci bylo kritizováno, že jeho postavy jsou příliš schematické, pro líbivé prvky, hodně popisných pasáží.

Ubožáci (Bídníci) – román, měl zachytit tři problémy Hugovy doby. Jak hodně může být člověk ponížen, když je dělník (zlý kapitalista). Úpadek ženy hladem (prodávání). Mrzačení dítě tmou (předsudky, nespravedlivostí).

Děj se odehrává ve Francii, vystupují zde dvě hlavní postavy: Jean Valjean, komisař Javert, Cosetta. Protikladné postavy, v průběhu děje se Valjeana se stane dobrý člověk, komisař Javert jde po pravidlech (je mu jedno co si lidé myslí, jak se cítí).

Valjean – bývalý galejník – ukradl hladovějícím sourozencům kousek chleba, byl chycen, dostal se na galeje. Uprchl z galejí, na útěku ukradl stříbrné příbory jednomu dobrotivému biskupovi. Biskup však všechno popřel, prý je Valjeanovi věnoval (tím ho zachránil před dalším trestem). Tento čin Valjeana změní. Cosseta je nemanželskou dcerou, která byla odložena (poté co matku kvůli nemanželskému dítěti vyhodili z fabriky, dostává se do vězení, dluhy za ní zaplatí Valjean, tentokrát v roli starosty Madelaina (který založil fabriku a dal lidem práci) a slíbí ji, že se postará o její dceru. Chtějí odbžalovat nepravého Valjeana, pravá Valjean odhaluje svoji identitu a je odsouzen.

Valjean odchází s Cossetou do Paříže, pronásleduje je Javert, Cosseta se zamiluje (což Valjean nechtěl dopustit), avšak není zbytí a on se rozhodl vyhledat jejího milého Maria. Tak se dostane do bojů v Paříži, ve kterých má možnost zastřelit Javerta, ale to neudělá, místo toho mu dopomůže k útěku. Maria postřelí, Valjean ho nese do bezpečí a narazí na Javerta, ten ho nezatýká a nechávího jít. Nakonec se kvůli pocitu selhání sám zabije.

Valjean odhalil po svatbě Cossety a Maria svůj skrývaný osud, Marius odvrhuje. Když se později dozvídá, že z barikád ho právě on, jde ho navštivit. Valjean poté umírá.

Stendhal

Umělecký pseudonym – původním jménem Henry Beyle.

Byl ateistou (tvrdil, že Boha omlouvá jen to, že neexistuje)

Účastnil se několika vojenských tažení.

V Itálii vznikla řada jeho děl.

Psal odborné texty (například úvahy: jaké má být romantické umění, umění má schopnost hnutí srdce).

Většina děl autobiografických.

Napsal Mozartův životopis

Hrdinové jeho děl prožívají vášnivé lásky – lidé mladí, ambiciózní, ale žijí ve společnosti plné předsudků. Tito lidé se snaží jít vzhůru (kariéra), ale ve skutečnosti ztrácí smysl života. Což si nakonec většinou páchají sebevraždy atd.

Byl velmi sebevědomý – vrchol své slávy předpovídal na rok 1935 (což mu nevyšlo)

Z učebnice český jazyk pro druhý ročník – str. 81 – pravopis velkých písmen, nastudovat, diktát potom. Interpukční znamenka ve větě jednoduché.

Červený a Černý – román, hlavním hrdinou je Julian Sorel, typický pokrytec, chce udělat kariéru, tomu podřizuje naprosto všechno. Mění názory jako ponožky. Obdivuje Napoleona (červené uniformy), aby mohl dělat svou kariéru tak obléká uniformu černou (kněžskou). Působí jako vychovatel de Rênal. Svádí ji, (nikoliv pro lásku, ale pro kariéru). Vznikne skandál => utíká do kláštera. Poté uprchne do Paříže, kde svede další ženu, ta otěhotní. Paní de Rênal poslala Julianovy dopis, objeví ho snoubenka => Julan je hodně naštvaný => postřelí paní de Rênal => je uvězněn a souzen.

Obě ženy prosí o omilostnění, Julian se uvědomí celý hon za kariérou, odmítá omilostnění, chce být popraven => brzy po jeho popravě umírá paní de Rênal žalem.

Kartouza parmská – román – někdy se nazývá jak Kartuziánský klášter (nebo Parmský klášter) – hrdiny jsou mladí, velmi ambiciózní šlechtici. Šlechtic se snaží stoupat na Parmském dvoře, poté co všechno rozloží podléhá deziluzi (ztrácí smysl života) – stáhne se do kláštera. Je zde zachycena bitva u Waterloo, je zachycena jako sled výjevů, které vystávají před očima zmateného hrdiny (velmi moderní přístup, který inspiroval Tolstoje).

Alfréd de Musset

Narodil se 1810, zemřel 1857. Je považován za nejsubjektivnějšího autora. Jeho generace byla v deziluzi, zabýval se tedy, proč to tak je => nazval tento stav „nemoc století“. Zjistil dvě příčiny: Velká francouzská revoluce (vystavena na osvícenství), Napoleonské války.

Prožil milostný vztah s George Sandovou – považována za první feministku: kouřila, nosila

cylindr, oblékala se do kalhot, pobuřovala svými vztahy.

Tento vztah zachytil v díle *Zpověď dítěte svého věku* – autobiografický román

Alexandr Dumas starší

Napsal téměř 200 děl, převážně čtenársky nenáročné historické romány. Historie slouží jako kulisa, jde mu o zachycení vymyšlené dramatické události => napídavé, vynalézavé zápletky.

Historický román – Walter Scot

Tři mušketýři – román o věrnosti, lásce a cti. Bratrství, solidarita. D'Artagnan – skutečná historická postava, chce se stát královským mušketýrem, odjíždí do Paříže, kde se potkává s Athosem, Porthosem a Aramisem.

Hrabě Monte Cristo – doba ponapoleonské – hrdina (Edmond) je na udavačský dopis uvržen do vězení…

Alexandr Dumas mladší

Nemanželské dítě Alexandra Dumase staršího.

Dáma s Kaméliemi – román zachycující osudy Markéty Gautierové – byla nevěstka, zamilovala se do jednoho muže a obětovala se pro něj (zpřetrhala vztahy s minulostí). Začala žít jako dáma s Armand. Nakonec ho opouští vrací se zpátky. On ji pronásleduje, ale nakonec Markéta umírá na tuberu.

Na motivy napsal operu Traviata Gusepe Verdi

Ruský romantismus

Liší se od evropského, romantici píší jen o ruském prostředí.

Alexandr Sergejevič Puškin

1799 až 1837. Romantický život, pocházel aristokratického rodu, byl vzdělaný, velice temperamentní.

Začal psát verše satirické, ve kterých útočil na cara => měl být vyhnán na Sibiř, nakonec byl donucen odejít na rodinný statek v Michajlovském. Za vlády cara Mikuláše se směl vrátit do Moskvy, avšak byl sledován, jeho díla cenzurována.

Měl krásnou ženu => dvořilo se jí spousta můžu => žárlil => vyzval protivníka na souboj => zraněn, zemřel.

Byl ovlivněn Byronem, začal užívat hovorovou řeč.

Evžen Oněgin - taky typ zbytečného člověka. Titulní postava románu, Evžen Oněgin – mladý floutek z vyšší společnosti, který tráví své petrohradské dny dílem v nečinnosti, dílem návštěvami různých plesů a večírků plných konvencí a přetvářky, opouští rušný společenský život velkoměsta, který ho již stejně nudil, a stěhuje se na venkovské sídlo, které zdědil po svém strýci. Jeho melancholie („chandra“) ho ale neopouští. Jedinou společností je mu básník Lenský. Ten ho seznámí s rodinou Larinů, chce mu totiž představit svou milou nastávající, Olgu. U nich potká Oněgin Taťjánu, která se do něj osudově zamiluje. Taťjána mu napíše dopis, kde se vyznává ze své lásky. Oněgin neodpovídá. Když se ho pak Taťjána táže, jestli ji miluje a proč neodpověděl, odpoví chladně, vyhýbavě a zároveň varovně: jejich manželství by prý nebylo štěstím. Později je Lenským pozván k Larinovým na oslavu Taťjánina svátku. Když zjistí, že si každý myslí, že je zde kvůli Taťjáně, dokonce jako její nápadník, rozhodne se vyjádřit svůj vzdor nešťastným způsobem – celý večer tančí s Olgou. Rozhněvaný Lenský vyzve Oněgina na souboj. V souboji je Lenský zabit. Po této nešťastné smrti bývalého přítele Oněgin uniká, putuje po Rusku. Nakonec zamíří do Moskvy, kde potká Taťjanu, nyní již manželku významného šlechtice a jednu z vůdčích osobností společenské scény. Stala se z ní chladná zklamaná žena. Nyní se dvoří Oněgin jí. Napíše jí několik dopisů, zůstanou bez odpovědi. Nakonec ji vyznává lásku, ale je odmítnut podobně povýšeným způsobem, jakým odmítnul on ji.

Oněginská sloka – 14 veršů

Michael Jurijevič Lermontov

Vychováván babičkou, posílala ho léčebné pobyty na Kavkaz => odraz v jeho tvorbě, velmi inspirativní místo (volnost, nespoutanost).

Inspirován Byroném

Byl důstojník => účastnil se zde bojů a taky zde zemřel ve vyprovokovaném souboji.

Romantický typ člověka - rád provokoval, rád se lišil, vystupoval jako suverén (silácké řeči). Byl hodně zakomplexovaný.

Po smrti Puškina zaútočil ostře na carský dvůr. Měl nevyřízené účty (všichni se tam dvořili jeho manželce) => byl vykázán na Kavkaz.

Typ zbytečného člověka – Puškin a Lermontov – lidé z vyších společneských kruhů, kteří si užívají života, mají všechno, žijí si typicky městským životem. Najednou se začínají nudit, a začínají se cítit jako zbyteční => tragické typy.

Démon – lyricko-epická skladba – konflikt mezi dobrem a zlem na příběhu démona zamiluje do princezny Tamary.

Hrdina naší doby – román, vystupuje zde typ zbytečného člověka (mladý ruský šlechtic – důstojník) – **Pečorin**. Fiktivní zápisky Pečorina, který se účastnil bojů na Kavkaze. Jako by jsou zápisky nalezeny po smrti Pečorina a posmrtně vydány (vše v románu). Pečorin je zachycen jako odvážný člověk, který se stává vyděděncem společnosti, protože nesnáší přetvářku a lži vyšších společenských vrstev. Jedná impulzivně => zraní spoustu lidí kolem sebe (i když nechce). Nenachází smysl života, lásku, přátelství.

Polský romantismus

Revoluční charakter, Polsko bylo rozděleno pod navládu Pruska, Ruska a Rakousko => probíhali zde národně osvobozenecké boje => odraz v literatuře.

Adam Mickiewicz

Básník, vzpurný revolucionář. Narozen v Litvě. Jeho otec se účastnil bojů za osamostatnění.

Byl vykázán. Emigroval do Francie, znal se s Puškinem, účastnil se bojů v Krymské válce => poté odjel do Cařihradu, kde začal formovat legii (sdružení vojáků) proti Rusům. Onemocněl cholerou a zemřel.

Ohlasová poezie – má vyvolávat dojem, že jde o dílo lidové slovesnosti.

Konrád Wallenrod – předlohou byla skutečná postava ze 14. století (podobně jako Walter Scott) – řád německých rytířů. Obětuje sebe a vojáky za Polský národ. Objevuje se zde mesianismus

(*) Tryzny – skládá se ze 3 částí (4 nedokončil) - Konflikt zklamané lásky a pocitu hrdiny k zodpovědnosti národu. Srovnává Poláky s Kristem => mesiáši => mesianismus. Umírají, aby přinesli svobodu všem.

Pan Tadeáš čili poslední nájezd na Litvě – Epos (poslední veršovaný v Evropě) i realistické prvky, 12 zpěvů, děj se odehrává na malém zámečku v Litvě kde probíhá milostná zápletka a spor dvou rodů. V době kdy Poláci doufali v Napoleonovu pomoc při obnově vlastního státu

Juliusz Slowacky

Balladyna – příběh o kruté neústupné ženě (intrikánce), která si pomocí sérii vražd dostává na královský dvůr, na trůn.

Slovenský romantismus

30. – 50. léta 19. století– doba vytváření spisovné slovenštiny, a položení základů moderní

slovenské literatury => 1843 – uzákoněny požadavky na odluku od Čechů a právo slováků na svéprávnost a vlastní spisovný jazyk.

Jisté národní obrození, rysy romantismu. Důraz na poezii, prózu jen okrajově => balady, ústní lidová slovesnost (Jánošík).

Druhá polovina 18. století – první pokusy o vytvoření spisovné slovenštiny – Josef Ignác Bajza

Koncem 18. století - Anton Bernolák – vytvořil spisovnou slovenštinu na základě západoslovenského nářečí. Značná neshoda jednota v názorech, skupina evangelíků (Jan Kolář – uznávali bibličtinu – jazyk Bible kralické)

40. léta 19. století - Ludovít Štúr, M. Hurbana, M. Hodži – (šťúrovština) ustanovili spisovný jazyk na základě středoslovenského nářečí. Vydávali první slovenské noviny.

Ovlivněni Máchou

Štúrovci – důraz na přírodu, obyčejný lid.

Jánošík – symbol boje za svobodu, spravedlnost, mstitel křivd

Samo Chalupka

Ludovít Štúr

(*) Básník, novinář, vydal gramatiku spisovné češtiny

Ján Matůška

Autor hymny Nad Tatrou se blízká

Janko Král

(*) Básník, všímal si zbojnické tradice => Romantický epos *Výlomky Z Jánošíka* – ztělesňuje ho až do současnosti.

Ján Botto

Epická skladba *Smrt Jánošíkova* – předzpěv a 9. zpěvů (připomíná Máj) – všímá si smrti a posmrtném životě (kde se ožení s královnou víl)

Andréj Sládkovič

Lyricko-epické skladby

Tématem byl Jánošík

(*) *Marína* – básníkova láska k Maríně a láska k lidu, připomíná Kollárovu Mínu, ale na rozdíl od ní není idol, ale skutečná => nejprve optimistická, později pesimistická skladba.

(*) Detvan – Hlavní postavou je chlapec Martin, který zabil králi Matyášovi bílého sokola, přizná se a král Matyáš ho pro jeho smělost příjme do Černého pluku.

Americký romantismus

(*) James Fenimore Cooper

Absolvoval Yale, vliv Waltera Scotta

Celkem třicet románů

Příběhy Kožené punčochy – pentalogie navazuje na něj jako druhý díl *Poslední Mohykán*

Vylíčení problémů Indiánů a americké krajiny.

Edgar Allan Poe

Otec opustil matku ještě před tím než se narodil, matka mu umřela ve 3 rocích na tuberkulózu. Byl svěřen útulku, odkud si ho vzala rodina Allanů => prostřední jméno.

Odjel vyhledat původní rodinu, žil s nimi, oženil se svou sestřenicí. Hádal se s lidmi, střídal zaměstnání.

Studoval literaturu, avšak projevilo se u něj gamblerství a závislost na alkoholu => neměl peníze => přihlásil se na vojenskou akademii => odsud ho vyhodili. Problémy s drogami a alkoholem měl pořád, dokázali ho po úspěchu jeho děl zase rychle potopit zpátky.

Zemřel poté co ho hospitalizovali po jeho nálezu na ulici.

Básník, literární teoretik. Autor fantastických a mystických příběhů => zakladatel detektivního a hororového žánru. Vyhrocování příběhů. Propojuje reálný a snový svět.

Četl Byrona, zabýval se přírodními vědami

Detektivky – zápletka založená na zločinu – většinou vražda, postava detektiva, který pátrá po pachateli zločinu. Logický postup, sledování postup, dedukci detektiva

Vraždy v ulici Mord – první moderní detektivní povídka

Jáma a kyvadlo – psychické trýznění muže inkvizicí, uvězněn v jámě. Hororové scény

Havran a další básně – básnická sbírka, hrdinou básně Havran je osamělý muž, který má horečku (blouzní), vzpomíná si na mrtvou dívku Lenoru. O půlnoci za bouře ho vystraší šramot, snaží se zjisti co to je – je to havran (krkavec) – usadí se na bustě Athény. Muž je vyděšený. Havran mu na všechny otázky odpovídá *nevermore* (nikdy víc) – má umocnit pocit hrůzy, děs. Symbolizuje konečnost lidského života.

Zachycuje lidové motivy

Grotesky a arabesky, Černý kocour a jiné povídky, Povídky – sbírky povídek

Dobrodružství Arthura Gordona Pyma – román

Nathaniel Hawthorne

Narodil se v Bostonu – stal se místem, kde se odehrávají jeho díla. Puritánská výchova => konzervativní předsudky.

Romány a povídky, poeticko-fantastická atmosféra, hodně psychologické. Výčitky svědomí, hříchy, vinna.

Šarlatové písmeno **-** symbolicko-alegorický příběh dívky v 17. století, puritánsky vychovávané, žena přijede do Ameriky, je vdaná, avšak její muž je ztracen, souložila s knězem (také s ním otěhotněla) -› bylo jí vypáleno na hrudi písmeno "A" na znamení cizoložnice -› usadila se v lese a pomáhala lidem ve vesnici, všichni co trpí u ní hledají útěchu -› "A" u ní také znamenalo angel = anděl. Nakonec umírá

(*) Dům se sedmi štíty

Třetí fáze národního obrození

V období 20. až 40. let 19. století se objevují znaky romantismu, celonárodní záležitost, zlepšil se stav jazyka a vědy (jsou tedy splněny cíle: čeština je používaná, ubránění před němčinou, rozšíření slovní zásoby, vznik nových termínů, nová česká díla).

V této fázi je potřeba držet krok s Evropou a novými trendy, novými uměleckými směry atd. Vychovávat národ k vlastenectví.

Rozvíjí se žurnalistika.

Vznik nakladatelství Matice česká – vydávání českých knih (odborná i krásná literatura)

Karel Hynek Mácha

Jeho původní jméno je Karel Ignác, počeštěno Karel Hynek, jeho podobizna se nedochovala, avšak je zrekonstruována z autobiografických popisů.

Žil v letech1810 – 1836, narodil se v Praze na Malé straně, zemřel v Litoměřicích (byl tam zaměstnán jako právní praktikant).

Pocházel z rodiny nepříliš bohatého mlynářského pomocníka, z matčiny strany dostal hudební nadání => psal verše libozvučné, rytmické, rymovačné, zpěvné. Také kreslil.

Studoval na gymnáziu, byl žákem Jungmanna, poté odešel studovat filozofickou fakultu do Prahy, studoval právnickou fakultu (dokončil v roce svého úmrtí => odjel do Litoměřic, kde působil jako právní praktikant).

Během studií působil v ochotnickém Kajetánském divadle na Malé straně a zde poznal svoji budoucí ženu, Eleonoru Šomková (Lori) – měl s ní syna, narodil se 1 měsíc před jeho smrtí. Jmenoval se Ludvík, avšak se nedožil ani 1 roku.

Mácha byl bouřlivák, byl temperamentní, často se hádal, žárlil, výtržnosti. Díky tomu ztrácel přátele a dělal si nepřátele.

Velice rád cestoval a toulal se přírodou, rád se potuloval po přírodě, navštěvoval hrady a zříceniny, které i kreslil. Cestoval pěšky do Itálie (konkrétně do Benátek), dlouhá cesta z Prahy do Krkonoš a Českého ráje.

Rád četl: Byrona, Shakespeara, Goetheho

Pomáhal hasit požár => teorie smrti: dávení spojené s průjmem (nakažení infikovanou vodou); nachlazení (zemřel by na zápal plic)

Pochován v Litoměřicích v roce 1938 byl převezen na Vyšehradský hřbitov.

Poezie, próza, dramata. Zpočátku psal německy, až později přešel k češtině. Inspiroval se přírodou, Shakespearem – sonety, Byronem, atd.

Próza

Psal si deníky, byly psány tajným písmem (protože obsahovaly skandální erotické pasáže), zaznamenal zde mimo jiné i cesty do Itálie atd. (To tajné písmo bylo rozluštěno Arbestem).

Historické prózy, plánoval vytvořit čtyřdílný historický cyklus: ***Kat***, (poddíly měli jména hradů) byl dokončen pouze první díl Křivoklad. Další měly být Vyšehrad, Karlštejn, Valdek. Všechny čtyři díly se měli dotýkat osudu tajemného Kata – syna levobočka posledního Přemyslovce Václava III. Pracoval jako kat, ačkoliv věděl, že je synem Přemyslovce, a proto by mu nemělo toto lidmi opovrhované povolání nemělo příslušet. První díl zachycuje jak byl Václav IV. Zadržován na Křivoklátu. Václav IV. Nakonec uniká, a právě přitom úniku mu pomáhá Kat a katova milenka.

Básnické – lyrizované prózy (děj je v pozadí, převahu mají pocity, city) – výrazné uplatnění hudebnosti. Mají autobiografické prvky. Shrnul do díla:

Obrazy ze života mého – Márinka – vypráví o své lásce Márince Štichové, ta později umřela, to v povídce zobrazil. Vypravěčem je Hynek, který jednou navštíví pražskou čtvrť Na Františku, aby

poznal dívku, která si zamilovala jeho básně, zjistí, že Márinka je hodně chudá, žije ve velice nuzných poměrech. Její otec je žebrák s velkým hudebním nadáním. Zjistí, že Márinka je nemocná a společně se sblíží, zamilují se nazvájem, avšak jednoho dne se Hynek rozhodne putovat do Krkonoš (autobiografický prvek), když se po měsíci vrátí, zjišťuje, že mu Márinka zemřela. Spousta kontrastů

Pouť Krkonošská – první český horor – hlavní postavou je poutník, který pozoruje mrtvé mnichy v klášteře na vrcholu Sněžky. Rozmlouvá s nimi o tom, jak to vypadá po smrti, mniši nemohou opustit klášter, můžou pozorovat rozkvetlou jarní přírodu (jaro = symbol života, romantický prvek) => jsou z toho zoufalí. Proto většina z nich rezignuje a radši volí trvalou smrti, dokonce i sám poutník.

Cikáni – román, prozaická obdoba máje, motiv podobný jako v Máji, mladý hrdina (cikán), zjišťuje, že jeho vlastní otec, o kterém to nevěděl, svedl jeho milou,

Typické prvky Máchových děl

- Typy postav
  - Poutníci – společnost jim nerozumí, utíkají do samoty (pasivní reakce)
  - Poustevníci - společnost jim nerozumí, utíkají do samoty (pasivní reakce)
  - Loupežníci – revoltují, snaží se něco udělat
- Témata
  - Volné putování – krajinou, přírodou
  - Odloučení od života a lidí – smrt či poustevnictví
  - Revolta – vzpoura proti osudu
- Motivy
  - Země – symbol jistoty
  - Protikladů snů a skutečnosti

Máj

Viz externí papír

Karel Sabina

Epigon (= napodobitel) Máchy, spolupracoval s tajnou policií, prý udal Boženu Němcovou. Byl 8 let vězněn.

Napsal libreta k operám Prodaná nevěsta, Braniboři v Čechách.

Josef Václav Frič

Václav Bolemír Nebeský

Ctitelem Boženy Němcové

Karel Jaromír Erben

Narodil se Miletíně, jeho otec byl švec a byl to písmák => vztah k tvorbě. Studoval filozofii, později práva v Praze, stal se praktikantem u hrdelního soudu, později nastoupil k pražskému fiskálnímu úřadu.

Spisovatel, literární historik, sběratel české slovesnosti, básník, překladatel.

Spolupracoval s Františkem Palackým – ten mu dopomohl k práci v pražském muzeu => měl

přístup k velkému množství literatury.

Navázal na Čelakovského - ohlasová poezie – nápodoba. Avšak Erben lidové útvary předělával – například veršoval.

Pořádal společenské události.

Na Moskevské výstavě onemocněl plicní nemocí, později i tuberkulózou.

Spisovatel - Sbíral české lidové písně (tedy nikoliv z Moravy), nápěvy, básničky, říkadla, lidové písničky.

Badatel – nejen že sbíral díla, ale bádal nad předobrazy přítomných v pohádkách. Hledal v pověstech (…) prapůvodní podobu příběhu.

Psal i historická díla, například *Sebrané spisy Jana Husi*

Zlatovláska, pták Ohnivák, tři zlaté vlasy děda Vševěda, Dlouhý, Široký a Dalekozraký

Kytice z pověstí národních – sbírka (většinou) balad – inspirace pro další autory například Suchého atd.

Kytice je vytvořena se sesbíraných žánrů lidové slovesnosti (písně, pověsti, pohádky), přepracovány do veršů (nejde tedy o ohlasy). Práce se zvukovou stránkou jazyka (rytmus a rým). Použití zvukomalby (určité hlásky asociují nějaký zvuk). Chtěl aby byly nadčasové (problém včera, dnes, zítra) – vztah matky a dítěte, milostné vztahy, přírodní živly, vina a trest, konflikty vyplývají z povahových vlastností lidí. Téma osudovosti, téma trestu (velmi krutý). Příběhy nejsou zasazeny do určitého místa a času. Reaguje na křesťanské hodnoty.

13 básní (někdy se používá jen 12) – básně na začátku a na konci něco spojuje, a takhle až doprostřed.

První je **Kytice** a poslední je **Věštkyně** – nejsou baladami – téma národního súdku, matka = vlast.

Kytice – děti (sirotci) chodí na hrob své matky – kde vyraší Mateřídouška (duch matky) – je ve spojení s dětmi. Erben tím chce oslovit budoucí pokolení a vychovat je tím.

Věštkyně – proroctví, téma národa, vycházelo z pověstí o nezahynulosti českého národa

Poklad – pouze v jeden den v roce se otevírá jeskyně s pokladem, matka podlehne pokladu, dítě nechá v jeskyni a snaží se vynosit poklad ven, po zavření jeskyně dítě zůstane uvnitř. Po roce si přijde pro dítě a pokladu si nevšímá. **Dceřiná kletba –** dcera má dítě protože zhřeší, matka jí opovrhuje, dcera nakonec popravena.

Vodník a Polednice - zvukomalba, motivy z lidové slovesnosti

Svatební košile – dívka se rouhá, aby přijel její milý, který byl na vojně, ten je však mrtvý – ale i přesto ji navštíví - ze záhrobí. Snaží se jí stáhnout s sebou. Nakonec to skončí dobře a dívka přežije. Číselná symbolika

Vrba – rozdvojený život dívky – přes den je manželkou a v noci vrbou – muž chce ženu jen pro sebe => pokácí vrbu => žena umírá.

Zlatý kolovrat – využívá zvukovou stránku jazyka (opakování veršů, části veršů, opakování slov, použití citoslovcí). Rytmus – trochej. Symbolická čísla (7 dní, 3x), nekončí tragicky – typické pro pohádky. Vina a trest, viník je vždy potrestán. Frazeologická spojení, použitá nespisovná slova, není zasazeno do času.

Záhořovo lože – Záhoř je loupežník, dozví se, že mu peklo chystá muka, nakonec zpytuje svědomí, dá se na pokání, aby se tomu vyhnul.

Štědrý den – zobrazuje zde pověry

Holoubek – také zde zobrazuje pověry

Josef Kajetán Tyl

Narodil se v Kutné Hoře, vystudoval gymnázium v Hradci Králové, seznámil zde sKlicperou – vzbudil v něm obdiv k divadlu. Poté odešel studovat filozofickou fakultu do Prahy, avšak studia nedokončil.

V Praze pracoval jako účetní, ve volném čase se věnoval divadlu a novinařině, později jen jako novinář a věnoval se divadlu.

Vydával spoustu časopisů: Květy České, Vlastimil, Pražský posel

Roku 1835 dal dohromady ochotnickou společnost – hrála české hry ve Stavovském divadle, později založili Kajetánské divadlo.

Organizátorem společenského života u nás (bály, besedy, recitační večery) – snaha vychovávat český národ => projev v dílech.

Angažuje se i politicky, byl zvolen poslancem říšského sněmu, získal tak nepřátele, byl vyhozen z divadla => umřel v Plzni, v bídě.

Je ovlivněn realismem (realistická skutečnost), většina jeho děl je výchovných => často končí idylicky a jsou sentimentální.

Rozervanec – tím rozervancem je zpodobněn Mácha, odezvou na životní romantický postoj. Vystupují zde dva umělci: Karel a Hynek. Karel překoná svůj romantický životní postoj, stane se vlastencem a je prospěšný lidu. Hynek bohužel ztroskotá, utápí se ve svém žalu, strhává spolu i ostatní a sám umře.

Poslední Čech – velice ostře zkritizována K. H. Borovským (pro povrchnost).

Historické povídky – zasazeno do historie, děj měl ukázat správný vzor chování. Chtěl tím v Češích probudit národní hrdost. Sentimentální, líbivé... Povídka *Dekret Kutnohorský*

Hry ze současnosti – sociální kritika

Bankrotář

Fraška s písněmi – fraška = hra, která je hodně kritická (až satira)

Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka – hra se zpěvy, poprvé se zde objevila česká hymna. Fidlovačka = ševcovská slavnost. Tematika nešťastné lásky (Jeník a Lidunka), jejich lásce brání spor jejich rodičů. Na fidlovačce se usmiřují a lásce je umožněno vzkvétat. V tehdejší době byla propadákem.

Hry historické – historické náměty, ale vyjadřují se k soudobým problémům

Kutnohorští havíři aneb krvavý soud – údajně první sociální drama, odehrává se za vlády Ludvíka Jagelonského, havíři jdou do stávky, protestují proti nespravedlivosti úředníků, ti jim slíbili jednání, avšak hlavní mincmistr se rozhodl pomstít. A nechal popravit hlavního vzbouřence. Situaci uklidní až král, potrestá měšťany a úředníky. Inspirace ve stávce v Praze ve 40. letech 19. století

Jan Hus

Dramatické báchorky – pohádkové motivy, svět lidí, svět nadpřirozených bytostí (víly, princezny). Prolínání realistického a nerealistického světa.

Strakonický dudák – hlavním hrdinou je dudák Švanda, jeho matka je víla Rosava, která mu na cestu dává kouzelné dudy. Objevují se zde pohádkové bytosti jako princezna.

Které typy postav a co představují

České lidové postavy:

- Švanda – rozporuplný, je kladný, avšak podléhá své slávě. Jeho charakter se vyvíjí k dobrému (což je znak realismu).
- Kalafuna – obětavý, kladný typ
- Dorotka – věrná, obětavá, kladný typ
- Zběhlý student Vocilka – prospěchář, zbabělec, „světový Čech“, pořád jenom mluví, používá spoustu cizích slov, kterým nerozumí.
- Svět víl – zosobněna česká příroda – ochránkyně naše, naše matka

Jazyk slouží jako charakterizační prostředek, lidové postavy mluví lidovou češtinou (hovorově atd.). Vocilka používá cizí slova, kterým nerozumí, nebo je zkomolí. Princezna mluví spisovně, strojeně, uměle.

Víly používají poetizmy, mluví ve verších

Autor chtěl vyzdvihnout vlastenectví, sílu národa, chtěl varovat před odrodilstvím, před přílišnou touhou po penězích.

Realismus

= Reálné, objevuje se ve 40. letech 19. století, trval až do století 20. století, ale postupně se vyvíjí:

- Prostý realismus – popisný realismus – popisy a obrazy ze života lidí. Z českých autorů sem patří Božena Němcová.
- Kritický realismus – předkládá situace, které se dají kritizovat
- Naturalistický realismus – objevuje se ve Francii, člověka ovlivňuje prostředí ve kterém se nachází a dědičnost.
- Socialistický realismus
- Neorealismus
- Surrealismus

Název poprvé použila skupina kritiků vůči francouzským malířům, kteří zachycovali pravou skutečnost.

Na to zareagovali malíři tak, že zorganizovali výstavu a nazvali ji realismus. (Reálné = až nevkusné).

Začínají se objevovat tendence kritizovat romantismus, utíkání od problémům, hrdinové jsou zahledění do sebe, neumí řešit problémy. Jsou sobečtí.

Politické boje, sociální útlaky přetrvávají. Změnili se společenské poměry, odklon k náboženství a emocím k vědě. Technické vynálezy můžou zlepšit společnost => obrovský rozvoj přírodních a společenských věd. Vzestup měšťanských vrstev – vzniká kapitalismus.

Dravým podnikatelům se vyplatilo, když začali rozumem poměřovat situace ve kterých byli – důraz na rozum.

Darwinova evoluční teorie – silnější a lépe přizpůsobivější jedinci vždy přežijí, z ní vyšli naturalisté.

Louis Pasteur

Vynález dynama, sériová výroba výroba automobilů, komunikace

Edison – žárovky, filmová kamera

Samoel Morse – morseovka

Bell – telefon

Emil Berliner – gramofon

Bratři Lumiérové – kinematograf

První stálé kino v Praze bylo v Karlově ulici, na přelomu 1907 – zásluha pana Ponrepa

Zkonstruovaná první tiskařská rotačka – důležité z hlediska žurnalistiky.

Vynález dynamitu – Alfréd Nobel – založil organizaci, která udílí Nobelovy ceny v oblasti vědy.

1984 – Seifert – Nobelova cena za literaturu

František Křižík, bratranci Veverkovi – ruchadlo, Ressel – lodní šroub

Parní stroj – Gerstner

Lidé začínají důvěřovat rozumu a smyslového poznání, začali věřit spolehlivým, exaktním vědám. Důvěra v experimentování – přenos do společenských věd a do literatury.

Auguste Comte – zakladatel sociologie (sociální fyzika)

Základní znaky realismu

Snaha uplatnit tytéž vědecké postupy jako v přírodních vědách, každé literární dílo bylo chápáno jako věděcká analýza společnosti.

Začalo se využívat nářečí, nespisovnou mluvu – vytváří dojem, že autor o té vrstvě ví všechno, že je to reálné.

Zásady realismu:

- Pravdivě zachytit skutečnost
- Snaha přesně zachytit, co se odehrává uvnitř jedince
- Vědecké záznamy – studování společnosti, předkládání strašně moc podrobností
- Snaha o objektivní přístup
- Důraz na rozum
- Autoři se nesnaží skutečnost pouze kopírovat, vyberou a zdůrazní jen některé rysy
- Čtenář má z díla dojem, že přečtením knihy na něco přišel (názor) – autor záměrně předkládá fakta, tak aby závěr byl patrný, ale nikoliv prvoplánový – realistická fikce
- Kritický realismus: Snaha kritizovat nedostatky ve společnosti => témata jsou ze současnosti

Témata:

- Soudobé problémy ve společnosti – problémy života nižších vrstev – alkoholismus, prostituce, diskriminace žen, osudy hladovějících, životní podmínky dělníků.
- Snaha ukázat patologické jevy jako narušující mezilidské vztahy
- Snaha zachytit každodenní život

Hrdinové:

- Typizace – nevšímají si výjimečných jedinců (na rozdíl od romantismu), chtějí zachytit to, co je typické pro většinu lidí dané vrstvy.
  - Flaubert - „Má ubohá Boharyová pravděpodobně trpí a pláče zároveň ve 20 francouzských vesnicích“
- Hrdina je často nahrazen celým kolektivem
- Hrdina je vždy ovlivněn svým původem a prostředím ve kterém se pohybuje a žije
- Hrdina se průběhu děje vyvíjí

Nové výrazové prostředky a formy:

- Hovorová a nespisovná řeč (nářečí, argot, slang) – snaha o přiblížení ději
- Román – má být zrcadlem společnosti
  - Společenské
  - Historické – míněno do současnosti
  - Celé románové cykly
- Román – fejeton – části jsou otiskovány na pokračování v novinách – řady uzavřených epizod
- Povídky a novely

Výtvarné umění:

- Gustav Courbet – témata, která zachycovala skutečnost. Pohřeb – tehdy nepřípustné
  - Sestavil výstavu obrazů – nazval ji realismus
- Honoré Daumier – vytvářel akvarely na téma Fontainových bajek
- Ilja Jefimovič Repin – obraz Tolstoj
- Karel Purkyně

Architektura:

- Použití nových materiálů – železo, ocel, sklo, litina => ozdobné sloupy, nádraží, tržnice, parlamenty, radnice, přádelny
- Bigben v Londýně
- Eifelova věž v Paříži
- Domy se staví v novobaroku, novogotice
- Století historismu

Hudba:

- Giacomo Puccini
- Johann Strauss

Francie

Teprve od 50. let převážil ve Francii realismus.

Honore de Balzac

1799-1850 - tvořil i v romantismu – narodil se v měšťanské rodině, ve škole příliš nevynikal, jen s obtížemi dostudoval gymnázium. Byl nesmírně ambiciózní a měl pevnou vůli.

Matku nesnášel – poslala ho na studia práv, on chtěl být spisovatelem a chtěl být slavný. Domluvil se, že po dva roky bude od matky dostávat finanční podporu, s tím že bude studovat práva a bude se věnovat pouze psaní – chtěl tak dokázat, že má talent.

Neuspěl, ale odmítl nastoupit do běžného povolání, nechtěl, aby se z něj stalo „stádné zvíře“.

Aby se uživil, začal psát na objednávku podřadná díla, až od svých 30. let skončil s psaní konzumní literatury a začal se věnovat psaní děl, díky kterým je znám.

Žil v bídě, myslel si, že si polepší s ukrajinskopolskou šlechtičnou (oženil se až v okamžiku, kdy umírala... nakonec se s ním rozvedla).

Pracoval v noci, až do rána, byl až příliš důkladný, snažil se všechno dohnat k dokonalosti.

Neuměl svá díla prodat, velice intenzivně pracoval

Umění platit své dluhy

Umění jak nikdy neobědvat doma a vždy večeřet u cizích.

Napsal kolem 100 románů, o svém díle mluvil o lidské komedii, dal si za úkol vylíčit život měštanů – ziskuchtivost, hon za mocí a penězi.

Chce zachytit všechny společenské vrstvy, všechny možná povolání – kritizovat

Lidská komedie – románový cyklus, rozdělena do tří částí:

- Studie mravů
- Studie filozofické
- Studie analytické

Snažil se najít příčinu lidského chování, chtěl rozebrat základní principy lidského chování, osu lidské komedie tvoří:

- *Otec Goriot* – bohatý kupec, který zaslepeně miluje své dcery, odkáže jim veškeré své jmění. Dcery si otce vůbec neváží, jdou pouze po penězích – nestarají se o něho, chodí za ním, pouze když chtějí peníze.
- *Ztracené iluze* – Evžen přichází do Paříže, chce se stát slavným básníkem, myslí si, že si slávu získá když bude skromný, pracovitý, čestný. Postupně zjišťuje, že kladné věci mu jsou k ničemu. Tajemná postava s romantickými rysy – Votrin – má za úkol vyléčit z Evžena z iluzí. Propletení osudů a povídek. Řeší dilema – žít čestně a nebo jestli se má zaprodat a psát o něčem co mu není vlastní. Román, který kritizuje novináře a žurnalisty.
- *Lesk a bída kurtizán* – styk nejvyšších vrstev s „podsvětím“
- *Evženie Grandetová* – román, který zachycuje lakomce Grandeta, vše dělá pro peníze. Díky lakomství zničí štěstí své dcery Evženie – nesouhlasí se sňatkem, protože se bojí, že by vyplacením věna zchudl.

Snažil se shromažďovat fakta o společnosti, podrobné popisy postav a prostředí, psychologie žen a psychologie lidí po kariéře.

Metoda opakujících se postav – hrdina z jedné prózy se objevuje i v jiných románech, jako epizodní postavička – umožnilo mu to zachytit společnost v pohybu.

Často porušuje časovou posloupnost vyprávění.

Šagrénová kůže – (oslí kůže) – svému majiteli splní majiteli každé přání, avšak zmenší se – zmenšuje zároveň i štěstí svého majitele, majitel chřadne, až zemře.

Gustave Flaubert

V mládí prožil několik milostných románků, od svých 25 let žil jako starý mládenec ve své rodné vesnici. Věnoval se výhradně psaní.

Žil kulturně, seznámil se s Maupassantem, George Sandovou. Cestoval, vycestoval do Tuniska – pro shromažďování informací pro některý román.

Paní Bovaryová – mravy francouzského venkova (případ asi nebude jediný)– uveřejňoval ho v časopisech na pokračování, zhruba rok poté byl postaven před soud, údajně urážel mravy veřejnosti a urážel náboženství. Vystupuje zde Ema Bovaryová – podváděla svého manžela s různými milenci, je cynická, vychovávaná v klášteře. Flaubert nakonec vyhrál – díky svému právníkovi – porušoval by mravy, pokud by tu nemravnost obhajoval... A on přeci jen nezúčastněně popisu děj => sloužilo jako reklama.

Ema Bovaryová – povrchní, vychovávaná v klášteře, věnovala se četbě knih – romantická milostná dobrodružství => žila v představách stejného života. Byla naivní, provdala se za vdovce, lékaře Charlese Bovaryo – od manželství očekávala dobrodružství, jenže po sňatku nastává deziluze. Začíná nesnášet maloměšťáky.

Začíná vyhledávat milence – dělá pro ně všechno – zanedbává dcerku, živí je penězi – celá rodina se zadluží a dům propadne exekuci. Nakonec se otráví. Brzy po ní se zabije i Charles – protože bez ní nemůže žít.

Salambo - historický román ze starého Kartága. Vzpoura žoldnéřů proti Kartágu. Název je odvozen podle jména hlavní hrdinky - dcery hlavního vojevůdce Kartaginců. Zamiluje se do vůdce vzbouřenců. Líčí prostředí, zajímavé postavy, davové scény a otrokářství.

Guy de Maupassant

Jeho otec pocházel z šlechtického stavu.

Stal se slavný díky povídkám, jejichž náměty čerpal z normandského venkova a z městského prostředí.

V dospělosti začal trpět depresemi a později umřel v léčebném ústavě u Paříže.

Miláček - společensko-kritický román, v němž si mladý novinář za pomoci své přitažlivosti buduje kariéru využíváním žen. Nakonec se cílevědomý mladík dostává až do pařížských šlechtických kruhů.

Kulička **-** nepopulárnější povídka, z prostředí prusko-francouzské války. Ústřední postavou je prostitutka Elisabeth Rousset, zvaná Kulička, jež zachrání občany městečka tím, že poskytne služby pruskému důstojníkovi. I přes tento „hrdinský čin“ jí ostatní neustále pohrdají. Vzkvítá však myšlenka, kdo je mravnější a větší vlastenec: prostitutka, jež se obětovala, nebo „slušní“ lidé, jež se snaží vše jen přežít?

Emil Zola

Zabiják – Naturalistický román, který pojednává o Gervaise, venkovské dívce, která se spolu s dětmi přestěhuje do Paříže spolu se svým druhem Lantierem. Gervaisa pracuje jako pradlena a začíná se o ní ucházet klempířský dělník Coupeau, kterého si vezme za muže. Později si otevře prádelnu a narodí se jí dcera Nana. Zvrat nastane v okamžiku, kdy Coupeau spadne ze střechy a je dlouho upoután na lůžko. Coupeau si zvykne na nicnedělání a začne pít. Zpočátku chodí na skleničku s přáteli, později pije víc a víc. Nakonec umírá na delirium tremens. Gervaisa dopadá stejně jako její manžel, ztrácí práci a umírá jako lidská troska. Nana se živí prodáváním svého těla.

Naturalismus

Základy položil Hyppolit Taine – který viděl jedince jako hmotu s dědičností a určitými vlastnostmi na základě prostředí ve kterém žije.

Lidské jednání je výsledkem dědičnosti a prostředí ve kterém života, jedná jako zvíře.

Zachycování drsných a vyhrocených scén, často zachycují patologické jevy.

Vědecké zachycení, vědec přece u zvířat nevypouští kruté věci – zabíjení....

Anglie

Postupné zanášení prvků – často se objevují prvky v romantických dílech.

Odraz viktoriánské doby – období rozkvětu, dobovým ideálem byl muž (Gentleman – čestný, charakterní), který se nevyhýbá žádným překážkám. Nespoléhá se na nikoho jiného, vše řeší rozumem.

Charles Dickens

1812 - 1890

Kronikář života nižších vrstev – sám z nich pocházel, znal to prostředí, z dětství.

Odstěhoval se do Londýna a prožil zde větší část života. Jeho rodiče zavřeli do vězení (vězení pro dlužníky) – bezprizorně se protloukal Londýnem – viděl většinu vrstev.

Ve 12. letech si musel na sebe vydělat – v továrně, advokátní písař, soudní zapisovatel, parlamentní zpravodaj.

Chtěl být hercem, živil se veřejným předčítáním svých knih.

Rodiče se později z vězení dostali. Měl rád více rád svého otce než matku.

Zachycuje osudy dětí, kteří se ocitají bez rodiny a domova, kteří se musí protloukat životem.

Sentimentální díla, laskavé, dojemné, dokázal se vcítit, vypozorované věci ze života.

Měl se svou ženou 9 dětí, sestra jeho manželky s nimi jednu dobu žila a děti vychovávala.

Často se dostával do konfliktu s nakladateli svých děl.

Kronika Pickwickova klubu – humoristický a kritický román, kronika příhod 4 mužů, společně podnikají výpravy na venkov. Vystupuje zde pan Pickwick (dobový ideál – zásadový) – odmítá zaplatit peníze podvodníkům => dostává se do vězení pro dlužníky. Vtipné komentáře, jazyková svéráznost.

Oliver Twist – román vzbudil velký ohlas – Oliver byl nalezenec => protlouká se životem, spousta dobrodružství, všechno naštěstí dobře končí, získá rodinu a majetek.

David Copperfield – silně autobiografické dílo, je zde vidět co kritizoval. Nepropojil zde dějové linie.

Sestry Brontëová

Charlotta

Jana Eyrová – není to čistý realismus, psáno v Ich formě, sledujeme ji od 10 let. Byla vychovávána tetou, byla usrkovaná. Nastoupila jako vychovatelka do rodiny pana Rochestra. Vychovává jeho dítě, myslí si, že je vdovec. V momentě svatebního obřadu se dozví, že je pořád ženatý a že jeho žena žije ve stejném domě ukrytá (pomatená - záhadné věci, které si nedokázala vysvětlit). Ze svatby sejde – odchází pryč z města. Nakonec vše dobře dopadne – odpouští panu Rochestrovi (mezitím oslepl, kvůli požáru své ženy, která při něm uhořela). Nakonec se vezmou.

Téma je tuctové, ale je napsán velmi kvalitně a ke konzumní literatuře ho neřadíme.

Emily

Na větrné hůrce

Americká literatura

Herman Melville

Námořník, byl na lodi, která lovila velryby, nepohodl se s kapitánem – opustil loď, dostal se na ostrov, kde žili lidojedi Nakonec vyvázl živ a dostal se na Tahity. => z toho čerpal ve svých povídkách a románech.

Bílá velryba – kapitán má nevyřízené účty s velrybou => honba za obrovskou bílou velrybou – Mobidikem. Romantické (exotická příroda, využita symboliky, biblických motivů, alegorické) a realistické rysy (odborné použití jazyka). Posádka lodi = lidstvo obecně, pachtící se za nereálnými cílem.

Ovlivnil Párala => *Mladý muž a Bílá velryba*

Harriet Beecher-Stoweová

Na pomezí romantismu a realismu.

Chaloupka strýčka Toma – zachycuje osudy otroků na americkém jihu, celá kniha bojuje proti otrokářství a za lidskou svobodu. Román vyvolal rozporuplné reakce: na severu byl kladně přijímán, na jihu prohlásili za satanskou knihu.

Mark Twain

Pseudonym, narodil se v městečku v Mississippi – hrál si tam se svými kamarády => odraz v tvorbě.

Pracoval jako novinář, tiskař...

Podnikl cestu na divoký západ – hledat zlato. Procestoval lodí kolem Evropy, Egypta, Palestiny.

Využívá hovorového jazyka

Dobrodružství Toma Sawyera – vyprávění o přátelství dvou chlapců, jejich zážitky během jejich dětství. Byla určena ji pro dospělé – chtěl jim připomenout dětství – klukoviny...

Dobrodružství Huckleberryho Finna – nazavuje na předchozí *Dobrodružství Toma Sawyera*, ale je vážnější, vystupuje zde černošský kamarád, kterému mu pomáhají se dostat z otroctví.

Ruský realismus

Vyvíjel se v blízkosti romantismu => na pomezí romantismu a realismu.

Odráží se zde způsob vlády v Rusku – samoděržaví, carství. Sociální problémy ruského venkova, úplatkářství měšťáků...

Pokus o psychologickou analýzu hrdinů. Autoři se snaží být objektivní.

Nikolaj Vasilijevič Gogol

1809 – 1852

Byl prozaik a dramatik. Byl velice uzavřený člověk, byl tajnůstkářský. Na konci života se pomátl, negativně ho ovlivnila jeho víra.

Ovlivněn romantismem, avšak vrcholná díla jsou v duchu realismu.

Pocházel z Ukrajiny, jeho otec byl statkář – měl umělecké sklony. Často zasazuje své díla na venkov.

Pracoval jako úředník v Petrohradě => odraz v jeho tvorbě.

Věnoval se psaní knih

V jeho díle se objevují lidé, které charakterizuje jejich jméno – Líbeznický, Psovský...

Povídka *Taras Bulba* – ovlivněná romantismem, navazuje zde na staré hrdinské zpěvy. Vystupuje zde Taras Bulba – ukrajinský kozák.

Petrohradské povídky – až absurdní, fantastické, až nereálné, grotesktní – hlavními postavami jsou úředníci a umělci – žijí v bídě, často ponižováni, podléhají svým iluzím a bludům. (Například jeden hrdina se domnívá, že je španělským králem a jde po něm inkvizice).

Román *Mrtvé duše* (dobrodružství Čičikova) – realistické prvky, Čičikov je společenský dravec – snaží se vytřískat ze své pozice co nejvíc. Chtěl zbohatnout nakoupením mrtvých duší – sedláci, kteří zemřeli od posledního sčítání lidu. Pořád byli zaznamenáni jako by žili do příštího sčítání obyvatel => statkáři měli půdu a na tom pracovali nevolníci, podle počtu nevolníků platili daň (i za ty, kteří mezitím od minulého sčítání zemřeli). Skoupil by sedláky s půdou a poddanými – vykázal by se počtem sedláků – získal by tak půdu zdarma (celý statek i s poddanými). Za tyto sedláky by získával příspěvek na statky.

Gogol ho začal psát na podnět Puškina, kritizuje zde poměry, které panovali v Rusku, zastaralé mechanismy fungování státu. Úvahové pasáže o Rusku, naznačuje zde, že Rusko velice miluje a obdivuje (až přehnaně) => Rusko je stát, který se dere vpřed a všichni mu nelibě ustupují – všechno se žene k pokroku => všichni ostatní se musí podmanit.

Revizor – dramatická komedie – autor se snaží kritizovat a zesměšňovat ruské úředníky a úředníčky. Kritizuje pokrytectví, nepoctivost, úplatní, omezení, podlézaví, morálně pokleslí. Kritizuje, jak lidé dokážou být ustrašení... Námět od Puškina, Puškinovi se stalo to, že ho v jedné vesničce považovali za revizora.

Děj se odehrává během 24 hodin v zapadlém ruském městečku, v této vesničce se obyvatele dozví, že je čeká inspekce (má přijet revizor, který má prověřit všechny úředníky). Nepotvrzená situace se stane pro záměnu revizora s úředníčkem Chlestakovem (velice chudý, zadluží se v hostinci). Chlestakov se do role vžije, úředníci mají strach z inspekce, bojí se jí => snaží se ho získat penězi, dary... => vše přijímá, ke konci hry se dokonce zasnoubí s dcerou hejtmana. Sluha začíná nabádat Chlestakova, aby co nejrychleji odjeli, aby nedošlo k odhalení. Těsně potom přijíždí pravý revizor.

Charakteristika postav pomocí jmen.

Ivan Sergejevič Turgeněv

Neměl velikášské myšlenky jako Gogol, byl spíš evropsky orientovaný (snaha o vyrovnávání literatur). Studoval v Německu, cestoval ve Francii. Jeho přítelem se stal Flaubert.

Některá jeho díla obsahují znaky romantismu.

Otcové a děti – román, velký ohlas, vystupují zde typy lidí – dva kontrastní: generace otců – plni romantický ideálů, hodně citově založení, neradi se dostávají do konfliktů. Generace dětí – má představovat mladé ruské intelektuály, typy nihilistů (člověk který je pesimistický, nevěří v tradiční hodnoty, boří tradiční hodnoty, jsou založeni na rozumu, odmítají hodnoty založené na citech => pohrdají láskou, uměním, vlastenectvím, nesnáší autority).

V ději vystupuje mladý student medicíny (nihilista), každoročně navštěvuje svého přítele, vždy šokuje přítelova otce a strýce svými názory. Zamiluje se do jedné vdovy, avšak nenalézá odvahu aby s ní žil. Nakonec umírá na tyfus.

Ivan Andrejevič Gončarov

Oblomov – román, nazván podle příjmení hlavního hrdiny. Typ zbytečného člověka. Oblomov je naprosto lenivý člověk, je zvyklý žít nic neděláním – nechává se obskakovat. Je velmi nerozhodný, spousta životních plánů, avšak žádný z nich neuskuteční. Žije z výnosu svého statku. Objevuje se zde oblomův přítel z mládí – není mu lhostejné jak žije, snaží se ho změnit. Snaží se mu najít ženu => seznamuje ho s inteligentní Olgou, dokonce se do sebe zamilují => pomýšlí na svatbu => Oblomov se zalekne manželství (pro přílišnou aktivitu) => uteče pryč. Olga se stává ženou jeho přítele. Oblomov se vrací ke svému způsobu života => je zbytečný, nic nedokázal, umírá jako pasivní

Kritizoval ruské statkáře – nechali se obskakovat, fyzicky a psychicky chátrali, psychika...

Fjodor Michajlovič Dostojevský

Dětství prožil v prostředí chudinské nemocnice, kde jeho otec pracoval jako lékař => viděl bídu a utrpení lidí.

Účastnil se pokrokového hnutí Petraševci – snaha o sociální reformy – utopičtí socialisté. Byli sledování policií – všichni odsouzeni k trestu smrti. Car je nechal odvézt na Sibiř na nucených pracích (Dostojevský - 4 roky, 6 let jako voják).

Trpěl epilepsií, setkal se zde se zločinci a psychicky narušenými jedinci => využil v tvorbě, snažil se pochopit zločince. Snažil se pochopit lidské utrpení.

Proruské myšlenky u něj přetrvaly, patřil k slavjanofilům (mají rády Slovany, Rusové mají ukázat cestu, velikášské myšlenky). Carovi se zalíbil a carovi se dobře poslouchali.

Tvrdil, že společnost je v Evropě příliš nezdravá, plná dravých podnikatelů, deroucími se za svými cíli. Patřil mezi ty, kteří podporovali samoděržaví a nevolnictví. Důraz na pravoslavné křesťanství. Člověk by se měl měnit sám, nikoliv sociálními reformami.

Vždy usiluje o poznání hloubky lidské psychiky.

Typické pro Dostojevského:

- Předchůdce psychologické prózy – ovlivnil existencionalisty (snažili se zachytit vyhrocenou situaci)
- Snaží se udělat sondu do hrdinovi psychiky
- Vybírá si lidi, které nemají jistoty
- Svět bolesti a utrpení
- Schizofrenní postavy, hledají sami sebe, ale nemohou se najít
- Zachycení abnormálních jevů (Idioti, zločince, bohémové, prostitutky, lichváři).
- Zachycuje motivy jednání a výčitky svědomí
- Hrdinové se snaží vyřešit problémy přimknutím ke křesťanství a tím nabudou jistot

Zápisky z Mrtvého domu – inspirace v jeho pobytu na Sibiři, dokumentární ráz. Vytváří zde portréty lidí, snaží se je podat z lepší stránky.

Zápisky z podzemí – podzemí – nižší sorta lidí, temná zákoutí naší psychiky. Vystupuje zde úředník, který je pořád ponižovaný. Jediný kdo s ním soucítí je prostitutka Líza – jen aby uživila

svou rodinu (podzemí)... Oplácí jí zlem.

Zločin a trest – ústřední postavou je student Raskolnikov – žije v bídě a to ho psychicky deptá, jeho sestra je natolik dobrá, že se kvůli němu se vdá kvůli penězům. Raskolnikova to trápí, vytvoří plán na zavraždění staré lichvářky a ukradení peněz (lidská veš). Racionálně omlouvá čin, sám sebe považuje za silného jedince => silní jedinci mají právo povznést se nad všechny morální principy (má činem kontrolovat společnost). Namlouvá si, že to společnosti bude prospěšné.

Během činu se nečekaně vrátí sestra lichvářky – zabije obě dvě. To ho vykolejí. Není dopaden, ale trápí ho výčitky svědomí. Svěří se prostitutce Soně (mravně čistá), přinutí ho, aby se přiznal. Promění se, přimkne ke křesťanství. Je odhodlán přijmout trest (7 let na Sibiři).

Idiot – kníže Lev Myškin – mravně čistý, ztělesnění křesťanských ideálů. Ale pro okolí je slabomyslným člověkem, je naivní. Na druhou stranu je velmi vnímavý k trápením druhých => náchylní k psychickému zhroucení. Protiklad ve jménu: Lev – silný díky své zdánlivé slabomyslnosti (povznesen nad ostatní).

Běsi (běsové) – v tomto románu reaguje na Turgeněvovy *Otce a děti*, je zde myšlenka, že radikální činy dětí jsou důsledkem toho, že pochybila generace otců.

Bratři Karamazovovi – román, pojednává o osudech rodiny Karamazovovy, vystupují zde otec Fedor Pavlovič a jeho synové: Dmitrij, Ivan, Aljoša + nevlastní Smerďjakov. Synové jsou naprosto odlišní, jejich soužití je velmi problematické.

Otec je opilec; Dmitrij je otci velmi podobný – bohémský bouřlivák, rozporuplná postava; Ivan – hodně o věcech přemýšlí, přemýšlí o Bohu; Aljoša je čistý, nevinný člověk, citově založený, moudrý.

Otce někdo zavraždí, obviněn je neprávem Dmitrij, je odsouzen a trest přijímá (protože ví, že v životě hodně zhřešil). Dmitrij plánuje útěk do Ameriky. Nakonec se přijde na to, že vraždu spáchal Smerďakov, ten neunese výčitky svědomí a spáchá sebevraždu.

Lev Nikolajevič Tolstoj

Zanechal studií, ale sám sebe vzdělával

Původem šlechtic

Rozhodl se usadit na svém statku Jasné Poljaně, a věnovat se hospodářství, nedařilo se mu to, tak na určitý čas vstoupil do armády, účastnil se krymské války, rozhodl se cestovat po Evropě, přestalo ho to bavit, tak se vrátil domů, kde pečoval o osvětu vesničanů, založil zde školu. Když mu bylo 35, tak oženil se s dívkou ze šlechtické rodiny, sešly se zde 2 rozdílné povahy.

Neustále svou ženu podváděl, povídal jí o tom, až brutální otevřenost, nutil ji, aby četla jeho deníky

Panovačný bouřlivák, měl spoustu nápadů, ale nikdy to nedokončil, byl megaloman.

Začali ho zajímat ruští mužici – obyčejní lidé, začal se tak oblékat, začal dělat fyzickou práci, odmítal carismus a pravoslaví. Kritizoval západní Evropu – průmyslový pokrok přináší, to že jsou lidé navzájem odcizení

Navázal na Petra Chelčického – nemělo by se odporovat zlu násilím

Bez rozloučení opustil domov, rozhodl se jezdit vlakem bezcílně, onemocněl, zemřel

Autobiografická tvorba – Bezuchov, Levin

Uměl poutavě vyprávět, měl dobrou pozorovací schopnost, perfektně uměl vystihnout duševní pochody

Vojna a mír - románová epopej, nebo také román – řeka. Děj je neuvěřitelně rozvětvený, až do několikadílného románu. Odehrává se v době Napoleonských válek – bitva u Slavkova, tažení do Ruska, vystupuje zde na 250 postav, jak historické tak fiktivní.

Vystupují zde 2 postavy, které tvoří protiklad:

- Andrej Bolkonskij – jedná spíše rozumem, energický realista, vojenská sláva je pro něj všechno, je mravně pevný, zemře v bitvě
- Pierre Bezuchov – opak, nepraktický snílek, je pacifista, silně autobiografické prvky, dostane se do zajetí a setká se s mužikem, ten mu otevře oči. Přestože tvrdě pracuje,

tak dobře snáší svůj osud. Snaží se provést atentát na Napoleona. Na konci se ožení s Natašou Rostovovovou – ideální žena, vzorná matka

Je tu vylíčena významná bitva, odehraje se v momentě, kdy se něco důležitého stane s hrdinou – osudy jednotlivců se prolínají se společenskými osudy

dějiny nevytvářejí vynikající vládci, ale celý lid, a především náhody a neočekávané okolnosti – osudovost.

Jsou zde 2 dějové linie – 1. je válečná, 2. co se děje s hrdiny, které se navzájem prolínají

Anna Kareninová - sociálně-psychologický román, jsou zde zaznamenány dušení pochody hrdinů,

Anna pochází ze šlechtické vrstvy, některé věci jsou přijímány jako odporné, nemožné.

2 kontrastní příběhy:

- Tragický milostný příběh Anny a Vronského
- Šťastného manželství manželů Levinových

Tyto děje se navzájem prolínají.

Anna Karininová je provdaná za státního úředníka, staršího, je spíše citově chladný. Anna se v manželství necítí dobře, zamiluje se do mladého, přitažlivého muže. Vronský je spíše povrchní člověk – nikdy si nepředstavuje, že by si Annu vzal. Anna tuto situaci, chce vyřešit tak, že odejde od rodiny. Její manžel si bere jako rukojmího jejich malého syna, zamezuje Anně, aby se stýkala s tímto synem. Všichni Annou opovrhují, i Vronský, který se tohoto zalekne. Psychicky to dále neunese, rozhodne se, že skočí pod vlak. Symbolika vlaku.

Kreutzerova sonáta – novela, studie patologicky žárlivého muže, jeho žena má poměr s houslistou (což vyjde najevo při provedení Beethovenovy Kreutzerovy sonáty), nakonec svou ženu zavraždí. Šokující názory na lásku, rodinu a vztahy mezi mužem a ženou.

Vzkříšení – román, témata viny a odpuštění. Inspirováno skutečnou událostí.

Hrdina Nechljudov (má autobiografické rysy) – mladý soudce, který kdysi svedl dívku Káťu Maslovovou, poznává ji u soudu, kde je neprávem odsouzena za vraždu. Hrdina si uvědomí svou vinu (svedl Káťu na zcestí) a následuje ji do vyhnanství na Sibiř. Rozprodá svůj majetek, opustí svou společenskou vrstvu, na Sibiři se cítí dobře, čte biblické texty.

Životopis Tolstého napsal Romain Rolland

Anton Pavlovič Čechov

Tvořil na přelomu 19. a 20. století

Zakladatel lyrického a psychologického dramatu (potlačení dějovosti, v popředí jsou lyrické pasáže, patos, emocionálnost, dramatičnost, vyrůstá z nitra postav, hledají životní jistoty).

Zprvu psal humoristické a anekdotické povídky (mistr zkratky a náznaku), později psal povídky psychologické (znalec dětské psychiky).

2x propadl na gymnáziu, studoval v Moskvě medicínu a psal drobné povídky – z honorářů živil i svou rodinu (protože jeho otec – obchodník – zkrachoval). Trpěl TBC.

Vaňka – příběh naivního malého učedníka Vaňka, který marně sní o návratu k dědečkovi na vesnici.

Ostrov Sachalin - knižní reportáž, inspirovaný cestou přes Sibiř na ostrov trestanců – Sachalin – o životě trestanců, vězeňském systému.

Divadelní hry:

- **Racek** (život umělců)
- **Strýček Váňa** (téma předstírané moudrosti a vědění)
- **Tři sestry** (kontrast mezi těmi, kteří jen „filozofují“, a těmi, kteří konají)
- **Višňový sad** (nevýdělečná krása sadu vs. Podnikání – jde o hry bez hrdiny, společné nenaplnění snu. Kresba mravů a snů, vliv impresionismu!

Polský realismus

Polsko nebylo samostatné, čerpají tedy z historie, které aktualizovali do jejich doby.

Henryk Sienkiewicz [šjenkjevič]

Nositel Nobelovy ceny za literaturu – konkrétně zaQuo vadis?.

Bývá mu vyčítána psychologická nevěrohodnost děl, legendistické pojetí historie, čtenářsky velmi čtivá.

Quo Vadis? (Kam kráčíš?) - román, z dob vlády císaře Nerona, tedy počátku úpadku říše římské (především mravní úpadek – rozmařilost, zhýralost). Vznik hnutí křesťanů (láska k bližnímu, rovnost lidí).

Vylíčeno na pozadí milostného příběhu římského patricije a křesťanské dívky. Je zde zachycena perzekuce křesťanů, mučení, zabíjení. Velmi přesná charakteristika prostředí (H.S. Velice pečlivě nastudoval). Idealizace křesťanství (pro Poláky to bylo oporou v boji za samostatnost).

Křižáci – román, Poláci, na jejichž straně je Jan Žižka, bojují proti řádu německých rytířů, vylíčena bitva u Grunwaldu.

Pouští a pralesem – dobrodružný román, dětští hrdinové, děj v Africe.

Dánský realismus

Hans Christian Andersen

Pohádkové příběhy – vliv bratří Grimmů – nejen pro děti, lidové náměty přepracovány vlastním způsobem, především v duchu realismu. Odpozorované detaily, ironie. Časté moralizování, autobiografické motivy (ústrky v dětství...)

Očklivé káčátko – ústrky v dětství, Malá mořská víla – nenaplněná láska, Statečný cínový vojáček, Císařové nové šaty.

Norsko

Henrik Ibsen

Dramatik, avšak jeho dramata přesahují rámec realismu, realistický je pouze vnější rámec zobrazovaných dějů.

Jeho hry jsou plné symbolu a připouštějí více různých interpretací – autor chtěl, aby se diváci o jeho hrách hádali.

Užíval nových technických postupů: retrospekce (z rozhovorů postav se dovídáme o jejich minulosti), odhalování příčin současných vnitřních rozporů postav. Dodržoval zásadu tří jednot.

Měl nešťastné dětství (jeho otec věčně nabručený, zkrachovlý, zlomený, jeho matka nedosáhla hereckého úspěchu a hrála si doma s panenkami).

Nora (Domov loutek, Domeček pro panenky) – ovlivnil vznik emancipačního ženského hnutí.

Nora žije spokojeně s mužem, který ji nosí na rukou, mají tři děti. Jednoho dne ji začne vydírat advokát kvůli tomu, že zfalšovala na dlužním úpisu podpis (zaplatila svému muži ozdravný pobyt v Itálii). Manžel se to dozví a protože se bojí, že mu tato aféra poškodí pověst, chce Noru vyhnat z domu. Díky Nořině dávné přítelkyni advokát žalobu stáhne, manžel se začne chovat, jako by se nic nestalo. Nora prozří: celou dobu manželství byla považována za poslušnou, i když zhýčkanou „panenku“, vzepřít se manželově vůli a udělat něco po svém bylo nemožné. Odchází tedy z domu, opouští muže i děti a chce začít žít nový život.

Divoká kachna

Divoká kachna žije v zajetí na půdě domu v uměle vytvořeném lese = symbol spoutanosti, umělého nepřirozeného života, přetvářky. Postavy ve hře mají osud „divoké kachny“ - klesnou až na do do bahna a chaluh, odkud ji vytáhl pes a žije v nepřirozeném prostředí na půdě domu (život plný falešných iluzí a přetvářky).

Drama plné symbolů a metaforických podobenství. Myšlenka, že realita, jak ji člověk vnímá, a jak je mu předkládána je klamná.

Příběh příslušníku jedné rodiny, jejichž osudy negativně ovlivňuje bezcharakterní továrník, kvůli němuž se starý Ekdal dostal do vězení, což ho zlomilo. Továrník svou služku uvedl do jiného stavu (=> dcera Hedvika) a aby se na to nepřišlo, předhodil jí syna starého Ekdala, jenž o ničem neví. Hedvika svého „tatínka“ nesmírně miluje. Starý Ekdal zřídí na půdě domu umělý les, kam zavře divokou kachnu a další zvířata, utíká sem od reality. Jednoho dne vyjde najevo pravda o Hedvice – to rozvrátí celou Ekdalovu rodinu, syn Ekdala odchází od své ženy i Hedviky. Hedvika, jediná čistá a nezkažená bytost v celé hře, spáchá sebevraždu.

Švédsko

August Strindberg

Hodně vypjaté hry – předchůdce expresionismu a absurdního dramatu.

Čtvrtá fáze národní obrození

30. -50. léta 19. století. Poslední fáze národního obrození, není orientováno na malý okruh českých vzdělanců, je to více celonárodní hnutí.

Bojují za lidská práva, poukazování na sociální problémy, boj za samostatnost. Období absolutismu – jsou potlačovány lidské svobody (kritici byli sledováni tajnou policií).

Velký rozvoj české žurnalistiky – Karel Havlíček Borovský.

Božena Němcová

Vedou se dohady, kdy se narodila a čí je vlastně dítě – jedna varianta tvrdí, že je nemanželským dítětem.

Narozena jako Barbora Novotná, po sňatku její matky s Johannem Panklem, Barbora Panklová. Do Ratibořic kam se roku 1821 přestěhovali, se k nim přistěhovala i její babička, která ji velmi ovlivnila, v dospělosti si babičku velice zidealizovala.

Chodila do školy od roku 1826 a roku 1837 si vzala Josefa Němce – celníka (na nátlak své matky), jeho nadřízeným se nelíbila jeho vlastenecká činnost a tak ho často stěhovali. Manželství nebylo šťastné, Josef byl hrubý a velice panovačný.

Roku 1841 se přestěhovala do Prahy, zde pod vlivem Nebeského a Erbena začala psát česky.

Roku 1850 je Josef Němec přeložen do Uher a Němcová se stěhuje se 4 dětmi do Prahy. Manžela několikrát v Uhrách navštívila. Chodsko, atd. => dokonale poznala život tamnějších lidí => ovlivnění tvorby, zpracování v obrazech – dílka, která jsou ovlivněna realismem, přesně zachycují život lidí v daném regionu, hodně publicistické. Prostě realistická tvorba.

Roku 1853 zemřel její syn Hynek, což vedlo téměř k rozpadu manželství. V této době vydává Babičku.

Sblížila se s májovci, avšak stáhla se do ústraní. Objevila se na pohřbu KHB – tomu položila na rakev trnovou korunu.

Přítelé:

- Josef Radomil Čejka – seznámil Boženu Němcovou s tvorbou George Sandové – nehodlají se podřídit manželovým rozkazům. Ve svých dílech se zabývá postavením žen.
- Václav Bolemír Nebeský – vlastenec
- František Matouš Klácel - utopický socialista, ovlivňoval Boženu Němcovou myšlenkami o utopickém socialismu.

Karolína Světlá

Roku 1861 opouští manžela a snaží se uživit sama, avšak finanční situace a vážný zdravotní stav ji nutí se vrátit zpět do Prahy, kde krátce na to umírá.

Němcová žila celý život v chudobě a hladu, korespondence naznačuje, že téměř neustále žádala o pomoc české vlastenecké kruhy, avšak zcela bez účinku. Toto kontrastuje s velkolepým pohřbem, který ji po její smrti vystrojili. Pohřbena na Vyšehradě.

Sběratelka pohádek, liší se od Erbena (který chtěl zanechat folklor), upravuje je, přidává dějové linie => *Národní báchorky* a *Slovenské pohádky.*

Chtěla své čtenáře vzdělávat a vychovávat, v pohádkách je přítomno mravní ponaučení. Vždy spěje k idealizovanému konci (dobro vítězí nad zlem, lidé jsou si rovni, spravedlivá vláda).

První díla byly básně, psala povídky a kratší prózy:

- *Divá Bára*
- O dvanácti měsíčkách
- *Chyže pod horami*

Větší prózy:

Babička (1855) – psáno po smrti syna Hynka (Němcová v psaní tohoto díla hledala útěchu).

Finanční a emocionální situace u ní vyvolaly vzpomínky na dětství v ratibořickém údolí. Není životopisné dílo, cílem bylo ukázat jak venkovští lidé žijí v harmonii s přírodou, národopisné prvky. Není román, ale rozsáhlá povídka. Vše zidealizované (až naivní) až to může připomínat pohádku.

Nemá jednotný děj, zachycuje obrazy ze života. V úvodu je vzpomínka na babičku, v závěru jsou pak vylíčeny poslední část života a její pohřeb.

První pásmo – zachycuje život na Starém Bělidle, život zde, příjezd babičky

Druhé pásmo – zachycuje přírodní dění během ročních období. Je tu dáváno do souvislosti s lidmi – propojena příroda s životem lidí.

Babička – typ dobrého člověka, má v sobě životní moudrost. Vzorem pro ostatní lidi. Představa ideálního venkovského člověka.

Barunka – obrazem autorky v dětských létech, vše vylíčeno přes ní; Adélka

Kluci Jan, Vilím

Psi Sultán, Tyrl

Příběh Viktorky – která se zbláznila, zabil ji blesk za bouřky, představuje divokou přírodu, kontrast s přírodou harmonickou.

Kněžna, je zde slabě naznačeno, že nežijí v souladu v přírodou => nemohou být šťastní.

Podhorská vesnice – realistické zobrazení vesnice, šlechta se zde snaží, aby si byli všichni rovni. Vystupuje zde šlechtic Hadúš Březenský. Dílo utopického socialismu.

V zámku a v podzámčí – porovnává šlechtu a poddané, šlechtična se po choleře změní, začne vidět život poddaných.

Divá Bára – Příběh o nevšední dívce, vesnice ji odsuzovala – emancipovaná žena. Chtěla pomoci své kamarádce, musela přespat v márnici, pak došlo ke šťastnému shledání, nakonec se provdala za myslivce

Karla - Příběh o mladé dívce, která si vzala vojáka, narodil se jí kluk, její manžel umřel ve válce, tak kluka oblékala ho jako dívku, aby nemusel do války, ale zamiloval se do mlynářovi dcery, a nakonec vše vyšlo najevo, a vzali se.

Ovlivnila Jaroslav Seifert (Píseň o Viktorce, Vějíř Boženy Němcové), František Halas (Naše paní Božena Němcová).

Miroslav Ivanov – Zahrada života paní Betty

Helena Sobotková – tajemství Barunky Panklové

Josef Polák

Vladimír Macura – Sen o trnové koruně

Cestopisy*: z Uher, Obrazy ze života slovenského*

Karel Havlíček Borovský

Básník a novinář. Je považován za zakladatele české žurnalistiky, satiry a literární kritiky. Náleží k druhé generaci český buditelů. Je zařazován do realismu.

Narodil se ve vesnici Borové.

Od roku 1832 studoval v Německém Brodě (dnešní Havlíčkův Brod), toužil po tom stát se knězem a proto nastoupil na kněžský seminář, avšak nelíbili se mu zdejší poměry a opustil ho roku 1841 => do konce života církev kritizoval.

Vystudoval filozofii v Praze.

Vystoupil proti rusofilství (což byla záležitost první generace národních buditelů). Chtěl přezkoumat otázku slovanské vzájemnosti => odjel do Moskvy a o rok později se vrátil s tvrzeními, že slovanská vzájemnost je zcela nemožná.

Stal se redaktorem Pražských novin, které později opustil aby založil Národní noviny – ty později dosáhly velké popularity.

Česká včela – zábavná příloha, příloha Šotek.

Byl zvolen poslancem říšského sněmu, do vydání oktrojované ústavy byl zastáncem vlády, za což byl kritizován. Po vydání ústavy se stal velkým kritikem vlády a Národní noviny byly zakázány. Založil tedy časopis Slovan, který byl nucen přestat vydávat roku 1851.

Roku 1851 obhájil své články před soudem, ale i přesto byl převezen do Brixenu. Byl propuštěn krátce před smrtí. V Brixenu mohl pracovat, nijak netrpěl, akorát tesknil po domově.

Trnovou korunu, kterou mu na rakev položila Božena Němcová, je považována jako symbol mučednictví.

- *Epištoly kutnohorské* - texty kritické, proti církvi, despotické vládě, nesvobodě…
- *Obrazy z Rus* - cestopisný i reportážní ráz; kritika carství, zaostalosti, nuzné poměry, sympatizace s obyčejnými lidmi.
- *Tyrolské elegie* – elegie je žalozpěv, nářek. Popisuje zde své zatčení a vězení. Jeho popis je humorný a lze říci, že dílo je satira. Kritizuje policii, společenský systém (nenavrhuje lepší). Používá skutečných jmen a příhod (např. příhoda o zatčení, kdy se splašili koně). O klasickou elegii se jedná pouze ze začátku, kdy líčí rozloučení s rodinou. Forma je tvořena 9 zpěvy. Objevují se zde satirické, lyrické a ironické prvky. Celé dílo vytvořil formou čtyřverší, která se pravidelně rýmují.
- *Král Lávra* – Irská lidová pověst o králi s oslíma ušima. Králův holič nesmí prozradit jaké má král uši. Toto tajemství řekne vrbě, ze které si někdo udělá píšťalku a ta to roztroubí po celém kraji.
- *Křest svatého Vladimíra* – Příběh boha Peruna (slovanský bůh hromu). Car chtěl, aby mu o svátku Perun zahřměl na oslavu, Perun to odmítl splnit. Car dal Peruna chytit a utopit. V tomto díle je prakticky v každém čtyřverší použit vulgarismus, je psáno velmi čtivě. Borovský srovnává práci bohů s novinařinou. Dílo je velmi kritické, tato kritika vrcholí v závěru.
- *Epigramy* – krátké veršované skladby, které v první části uvádí jakousi představu a druhá končí pointou. Většinou se jedná o kritiku, parodii, či satiru. Borovský je definuje: „Epigramy jsou malinké nádoby, do kterých vztek svůj nalévám, aby mi srdce nežral“.

  Král (absolutismus), církev (vadila mu přílišná moc, arogance), kritizuje poměry ve školství.

  Používá ironii, často se inspiruje lidovou poezií (rytmické, krátké, jednoduché, jazyk je blízký obyčejnému lidu – hovorové až nespisovné prostředky, nápodoba útvarů lidové slovesnosti)

  Využívání lidových rčení
- *Duch Národních novin* - výbor novinových článků z období působení K.H. Borovského v Národních novinách.

Česká literatura v 50. až 60. letech 19. století

Generace májovců

50. letech je poražena revoluce v roce 1848 (národněosvobozenecké boje). Do vlády v Rakousku-Uhersku nastoupil Alexandr Bach, který zavedl absolutismus – státní moc se opírala o policejní složky. Nepohodlní umělci, řada byla umlčena (vyhnanstvím, vězením). **Období cenzury** => došlo k utlumení literární tvorby. I přesto došlo k několika významným počinům.

Vydání Erbenovy Kytice a Němcové Babičky.

Ke konci padesátých let se začíná objevovat nová generace literátů.

V 60. letech došlo ke změně – roku 1860 – říjnový diplom – zrušil na krátkou dobu absolutismus. Nastává uvolnění poměrů, literární dění začíná být čilejší. Vznik mnoha spolků.

Sokol – zakladatelem je Tyrš

Další spolky: Hlahol, umělecká beseda (různí umělci, scházeli se, debatovali),

1862 bylo otevřeno Prozatímní divadlo – otevřeno hrou od Hálka Král Vukašín.

1868 byl položen základní kámen Národního divadla. Na Národní divadlo byly pořádány sbírky s hesly „Národ sobě“.

Almanach – protikladem k periodickému tisku (příležitostník). Bývá vydáván k nějaké významné události. Soubor děl různých autorů,

Vydány almanachy: Lada Nióla (Josef Václav Frič), almanach Máj

Almanach Máj - manifestační vystoupení mladých autorů – Vítězslav Hálek, Jan Neruda, Karolina Světlá, Adolf Heyduk, Rudolf Mayer,... - spojují určité myšlenky – pojmenovali se májovci. Mácha jim přišel jako revoluční, inspirovali se jím revoltou, vzdorem.

Starší umělci je odmítají kvůli chybějící propagaci nacionalismu, ideál čecha.

Znaky tvorby májovců:

1. Skupina romanticko-kosmopolitní – z počátku tvořili v duchu romantismu. Hugo, Poe, Sándor Petöfi (velice revoluční). Otevření světu – neřeší národní témata, spíš estetické kvality.
2. Nerespektovali národní specifika, nevolili témata z národní historie
3. Nedívali se do minulosti, postupně přešli k realismu – kritika sociálních poměrů
4. Snaha dohnat Evropu

Vítězslav Hálek

1835 – 1874

Byl optimista. Často srovnáván s Nerudou – ve své době byl nejpopulárnějším májovcem.

Působil jako soukromý učitel v rodině soukromého Advokáta – učil Dorotku Horáčkovou => jeho celoživotní láska => inspirace k různým milostným veršům. Sňatek vyřešil jeho ekonomické problémy.

Novinář – působil v Národních listech, nebo v časopise Květy.

Pro lyriku Hálka je typická jednoduchost, snaží se povzbudit – velice optimistické, hodně harmonické, až písňové (pravidelný rytmus).

Večerní písně – sbírka básní - Kdo v zlaté struny zahrát zná, lyrické (pocity, především radostné). Pár veršů o tom, jaké postavení by měl mít básník ve společnosti – pěvec, prorok.

Některé jeho básně zhudebnil Smetana.

Pohádky z naší vesnice - epická sbírka – zachycení sociálních problémů venkova (generační vztahy, vztahy ovlivněné majetkem).

Psal povídky, jsou pesimistického ladění (zachycuje zde sociální problémy – generační vztahy,

finanční deformaci)

Na vejminku, Na statku (bohatí, ale nešťastní) *a v chaloupce* (chudí, ale šťastní), *Muzikantská Liduška, Poldík rumař* (dojemná, vypráví o pískaři, který se obětavě stará o chlapce ženy, kterou nešťastně miloval)

Je autorem historických dramat, například **Král Vukašín**, **Záviš z Falklnštejna.**

Jan Neruda

1834 až 1891

Narodil se v Praze na Malé Straně v domě u domě U Dvou slunců. Zemřel taky v Praze, je pochován na Vyšehradu.

Pocházel z velice chudých poměrů – jeho otec dělal v kantýně v kasárnách, později působil jako trafikant, nevedlo se mu příliš dobře. Jeho matka si musela přivydělávat jako služebná. To vše se odráží v jeho tvorbě.

Obrovské neštěstí v lásce. Anna Holinová, Tereza Macháčková, Anička Tichá => všechno se odráží v jeho tvorbě. S Karolinou Světlou měl platonický vztah.

Neruda studoval práva, ale nedostudoval, chtěl se stát žurnalistou. Jako novinář psal fejetony (žánr publicistického stylu na nějaké aktuální téma – měl by mít nějakou překvapivou pointu) a napsal jich přes 2000 fejetonů. Fejeton = podčárníky (bývaly pod čarou, podepisoval je trojúhelníkem nebo symbolem štírů ze zvěrokruhu).

Kam s ním – kam se starým slamníkem. Fejetony byly vydány knižně **Studie krátké a kratší**, **Obrazy z ciziny** (z jeho cest, z Francie si přivezl dílo Pět neděl v balónu – přeložil ji a vydal pod pseudonymem Jana Drny).

Problém s alkoholem, měl špatný vztah k ostatním lidem.

Byl srovnáván s Hálkem – Nerudovo vidění světa bylo pesimistické => vycházel ze srovnání hůře. Lidé a kritici ho neměli rádi. Až později začal být oceňován.

Hřbitovní kvítí – poezie, kytky, které posbíral na svém životě, básně jsou velice pesimistické, hořké, ironické (snižuje hodnotu lásky, city člověka), je skeptický ke všemu. Kritiky odsouzena – srovnání s Večerními písněmi.

Balady klasické – nadpřirozené bytosti, většinou sesbírané lidové balady.

Sociální balady – autoři reagují na soudobé sociální problémy

Knihy veršů – tři části (kniha veršů výpravných, kniha veršů časových a příležitostných, kniha veršů lyrických a smíšených). Lyricko-epické sociální balady.

> *O dědovi a míse* (malý chlapec, sleduje jak jeho otec dělá dřevěný talíř pro dědu, syn začne dělat pro otce, a ten si uvědomí, že je to blbost). *Před fortnou milosrdných* **–** dědeček se po cestě do ústavu svěřuje synovi, že tam nechce, avšak je si vědom, že je rodině na přítěž a tak tam nakonec jde.
>
> Lyrické verše – úvahy nad národem, vlastenecké
>
> Neruda se zde zpovídá z lásky k rodičům (*Matičce, Otci)* a svým milým (*Anně*).
> *Báseň matka* – parafrázuje Erbenova vodníka, matka dětí se vrací k vodníkovi, i když ho nemiluje, protože nadevše miluje své děti.
> *Vším jsem byl rád* – bilancuje svůj život, není zde pesimismus, ukončuje to slovy Čím jsem byl, tím jsem byl rád

Písně kosmické – cílem bylo pozvednout sebevědomí, i malý národ může mít hrdost, snaha porovnat s okolními státy, velice optimistické. Kritiky začíná být lépe vnímán.

Název se vysmívá myšlence (tehdejší), že Země se srazí s kometou. Oslavou vesmíru, vědeckého pokroku, můžeme vesmír blíže poznávat. Polidšťuje vesmír – Slunce je matičkou, Země – panenka, Mars – rudý od přílišného pití alkoholu. Paralela s osudy lidí, států a národů. Jak soupeří planety o přežití, tak i národy a státy.

Vzhůru již hlavu národe – i malý národ může být prospěšný pro všechny národy velké. Jsme silní v tom co umíme. Malí, ale pevní – jako planety.

Jak Lvové bijem o mříže – jsme silní. Hrdobec = hrdý člověk

Balady a romance – lyrickoepické útvary, v této sbírce zachází Neruda různě – volně zaměňuje baladu za romanci (a naopak). Básně, týkající se mezilidských vztahů. Usiluje o lidovost, objevují se zde hovorová slova, vychází z lidových tradic.

Balada horská – dítě, které se svou naivitou chce bylinkami zacelit Kristovy rány.

Romance o Karlu IV. - tematika národní – český charakter – srovnává český národ s vínem.

Balada májová – biblické nebo legendární náměty

Prosté motivy – složená ze čtyř oddílů – jarní, letní, podzimní, zimní – intimní zpověď stárnoucího básníka. Srovnává svůj život s jednotlivými ročními obdobími – jarní a letní jsou optimistické, probuzení citů, vzpomíná na dávné lásky. Léto – vášeň a erotika (psal v době, kdy měl vztah k Aničce Tiché). Podzim – vystřízlivění, zima – čas smrti – přesun z přírody do básníkova bytu – očekává svoji smrt.

Zpěvy páteční – žalozpěvy, elegický nádech, vydaná až po smrti Nerudy Vrchlickým. Název odkazuje k velkému pátku a zmrtvýchvstání – vyjadřuje skepsi nad děním u nás. Na konci najdeme optimistické básně, věří že všechno bude lepší – v básni *Jen dál*

Arabesky – kratší próza, který má velice jednoduchou stavbu, hodně zdobné,

Humoresky – humorná povídka, rozšířená anekdota, (v novele máme nečekané rozuzlení, hrdina se v průběhu děje nevyvíjí).

Povídky malostranské – název je odvozen od místa, kde se Jan Neruda narodil, odehrává jí se na Malé Straně, Neruda zde vzpomíná na jednotlivé postavičky, které na Malé Straně potkával. Jsou to nekonvenční postavičky. Různá vážnost, některé jsou humorné. Vynikající charakterizace postav, snaží se odhalit sobeckost, lakotu. Postavy jsou z různých sociálních vrstev.

Na úvodu a na závěru jsou dvě kaleidoskopické povídky – je zde nahromaděno mnoho osob v jedné povídce - *Týden v tichém domě* (Pavlačový dům)*, Figurky*

Přivedla žebráka na mizinu – název je oxymóron, smutná, vypráví o žebrákovi Vojtíškovi, který je oblíben, avšak díky intrikánství jiné žebračky ztratí přízeň obyvatelstva.

Doktor Kazisvět – doktor, podivínský, chodíval na procházky – jednou potkal pohřební průvod – rakev spadla na zem – doktor zjistil, že člověk v rakvi je živý. Příbuzní nebyli nadšení, chtěli dědit. Tím se změnil, začal komunikovat s lidmi.

Hastrman – hlavní postavou je Rybář, který stále nosil zelený kabát, pořád říkal, proč nebydlí u moře => říkalo se mu hastrman. Smutné. Hastrman sbíral kameny, myslel si o nich, že mají obrovskou cenu, zjišťuje později, že jsou bezcenné. Avšak na závěr ho jeho známý poprosil, aby dal kameny na hraní jeho dětem. A naznačil, že pro jim nezáleží na tom jak bohatý je, oni ho přesto mají rádi.

Jak si pan Vorel nakouřil pěnovku – tragická, pan Vorel si otevřel krupařský krámek – lidé k němu nechtěli chodit (nebyl místní) – naučil se kouřit – krámek začal být cítit – od té doby k němu nikdo nepřišel. Dostal příkaz k vystěhování – dlouho nevycházel – oběsil se.

O měkkém srdci paní Rusky – obcházela pohřby a dělala tam plačku, většinou dokázala všechny příbuzné rozhádat => policie ji jednoho dne zakázala účast na pohřbech => přestěhovala se před hřbitov.

Pan Ryšánek a pan Schlegl – dva drobní obchodníci, scházeli se v jednom hostinci u jednoho stolu, nikdy spolu nepromluvili. Jednoho dne pan Ryšánek onemocněl, ale po dlouhé době přišel do hostince, sedl si ke stolu a zjistil, že doma zapomněl váček s tabákem. Pan Schlegl na něj poprvé v životě promluvil, půjčil mu váček půjčil => začali spolu komunikovat.

Karolina Světlá

Prozaička, je autorkou venkovské a městské prózy. Jméno je pseudonym – její muž se narodil v obci Světlá – inspirovala se životem zde...

Rodinné poměry – otec byl pokrokový a moderní, ale z hlediska výchovy byl velice konzervativní – dívky by se měli naučit jazyky, hudební, ruční práce.

Matka byla spisovatelka (Sofie Podlipská). Měla domácího učitele hudby – Petra Mužáka –

nakonec si ho vzala za muže.

Petr Mužák ji uvedl do české vlastenecké společnosti, stýkala se s řadou umělců.

Jejich manželství nebylo šťastné => začala psát pro vlastní útěchu. Zamilovala se do Jana Nerudy – avšak sama tento vztah ukončila.

Venkovská próza – **Ještědské romány**

Městská próza – společenské, vlastenecké, Praha. Některé romantické rysy – chce aby zápletky byly dobrodružné (aby to bavilo čtenáře).

Psychologické problémy, postavení žen ve společnosti, svoboda, náboženské otázky.

Hrdiny děl jsou především ženy – obětují své štěstí pro někoho jiného, velice emancipované.

Mladá služka (Silva) se zamiluje do Mlynáře – oboustranné. Umírá mlynářka. Lásce nic nebrání, avšak Silva se vzdává vztahu. Mlynářka vyjádřila kletbu na mlynáře – jejich děti se od něho odtáhnou => ztratí svoje potomky.

Ještědské romány:

1. Vesnický román
2. Kříž u potoka
3. Kantůrčice
4. Frantina – Frantina je v obecní samosprávě, má se vdávat, avšak dozví se, že její milý je loupežník => má funkci v obci => zabije milého, kvůli porušování právního řádu.
5. Nemodlenec

Povídky městské:

1. *Černý petříček*
2. *Hubička*
3. *Liška krásnohorská* – Smetana využil ke své opeře

Jakub Arbes

Pocházel z Pražského Smíchova – městská periferie – žili zde především dělníci.

Pracoval v národních listech, kritické postoje a názory => na chvilku se ocitl ve vězení => propuštěn z národních listů.

Vůdčí osobnost pražské umělecké bohémy, scházeli se v pražském pivovaru, Mikoláš Aleš...

Ovlivněn gotickým románem, spousta vědeckých objevů ho fascinovali => využil toho v tvorbě. Uměl vyhledávat zajímavá témata – pro čtenáři.

Je autorem žánru romaneto (název vymyslel Jan Neruda) – románová skladba, je mnohem menšího rozsahu. Do děje jsou vloženy vědecké úvahy, filosofické úvahy a sociální úvahy.

Na začátku se objevuje nějaká záhada – na první pohled se zdá, že je to nadpřirozené. Postupně je tato záhada rozplétána a vysvětlována nějakým vědeckým způsobem. Má blízko k detektivní literatuře. Hrdinové jsou výstřední – pro upoutání pozornosti, ocitají se v netypickém prostředí.

Arbes chce vyzdvihnout nějaký sociální problém, například možnost zneužití nějaké vědeckého vynálezu.

Svatý Xaverius – toto romaneto je považováno za nejúspěšnější. Xaverius je student, přichází do kostela svatého Mikuláše na Malé Straně, hledá v obrazu sv. Xaveria plán cesty k pokladu => za Prahou začne kopat, začnou se zde dít nadpřirozené úkazy – vznícení ohně – zjevení svatého Xaveria. Poklad však nenalezne. Později se ocitá ve víděňském vězení, kde se setkává s vypravěčem – novinářem, avšak brzy umírá. Sice žádný poklad nenašel, ale hledání posílí hledačova ducha.

Newtonův mozek – Hrdinové podniknou ve stroji času cestu zpět do minulosti => historie je krutá. Základy české sci-fi.

Ďábel na skřipci

Sci-fi – science fiction – vědecko-fantastický žánr, je zasazen do budoucnosti, vesmíru,

alternativní historie (jiného výkladu historie), zakladatelem je Jules Verne. U nás pěstoval tento žánr Svatopluk Čech, Karel Čapek. Ve světě pak Orwell, Clarke, Shelleyová.

Fantasy literatura – také vědecko-fantastický žánr, zakládá se však na nadpřirozených silách, bájných bytostech – bohové, démoni, víly – základem fantasy literatury jsou mýty, pohádky, středověké legendy. Většinou se odehrává ve vlastním/předělaném/současném světě. Autory jsou například Tolkien, Carroll (Alenka v říši divů).

Česká literatura v 70. až 80. letech 19. století

Stále neutěšená politická situace, Maďarům se podařilo získat rovnoprávné postavení (na rozdíl od Čechů).

Boje politických skupin staročechů a mladočechů

Hospodářství i přesto roste, rozvíjí se společenský život.

Ruchovci (škola národní)

Název podle almanachu Ruch vydaného v roce 1868 k události položení základního kamene národního divadla. Vydal Josef Václav Sládek.

Cíle:

- Kladen velký důraz na vlastenectví a slovanskou jednotu
- Zájem o českou minulost a tradice => patetické
- Umění má sloužit k aktuální společenské situaci – k osamostatnění
- Prvky lidové poezie

Svatopluk Čech

1846 - 1908

Ruchovec, významný žurnalista, přispíval do Lumíru, Národních listů, spolu založil Květy.

Rád cestoval – Dánsko, Kavkaz.

Plachý člověk, samotář. Silný vlastenec, agitace k politické akci.

Epické skladby

Historická témata – epické – *Husita na Baltu, Žižka, Adamit*é (inspirace sektou), *Václav z Michalovic.*

Venkovská témata – také epická – *Ve stínu lípy* - cyklus básnických povídek, jednotliví obyvatelé vesnice vykládají různé povídky v idylce pod lípou. Lípa – symbol českého národa. Povídky různé vážnosti.

Evropa – alegorické - symbolický název lodi, která vyplouvá s různými osobami z různých koutů Evropy – političtí vězňové. Jsou vezeni do vyhnanství, avšak úspěšně se vzbouří (chybí soudržnost), loď úplně zničí, dojde k jejich osvobození. Reaguje na dobové události – vznikající ruské anarchistické hnutí, radikální názory, společenské bouře

Slávie – alegorické, jméno lodi, jsou zde zástupci Slovanů, motiv vzpoury, závěr není tragický, jednotlivé slovanské národy úspěšně čelí vzpouře – symbolicky se usmíří Rus s Polákem, aby zažehnali zkáze lodi. Myšlenky panslavismus – všichni Slované budou žít v míru.

Hanuman – alegorická satira, příběh indického opičího krále, který odkouká od lidí státní zřízení => snaží se polidštit své království – vnucuje opicím, aby se chovali jako lidé. Snaží se svou společnost poevropštit. Kritizuje zde snahy některých generací o setření národních rozdílů. Opice se opičí po lidech, nikdy to nedopadá dobře, příběh končí tragicky.

Lyrické skladby

Jitřní písně – písňová forma, vyjadřuje zde víru v lepší budoucnost – toho dosáhneme pěstováním svojí duše a pilnou prací.

Písně otroka – politické verše, objevuje se zde postava otroka – symbol nesvobody, utiskovaného => alegorická. Nesouvislý příběh – otrok je v okovech, touží po svobodě. Ve snu se mu zdá o lepší budoucnosti (je svobodný, žije v úrodném kraji, všichni jsou veselí, okolní národy žijí v míru, lidé nejsou sobečtí). Probudí se ze snu a zjistí, že je stále v okovech. Dívat se na lepší budoucnost, ale měli bychom brát na zřetel i chyby, kterých jsme se dopustili v minulosti.

Próza

Broučkiády – delší povídka, dvě knihy – satirické, kritizuje maloměšťáky, až tragikomedie.

Pan Brouček je člověk nekulturní, není vlastenec, často mění své názory (aby se zalíbil), bezzásadový, zbabělý, přízemní člověk. Je v kontrastu s ostatními postavami. Je alkoholik => opije se a něco se mu zdá.

Pravý výlet pana Broučka do Měsíce – zde se pan Brouček setkává s vesmířany, kteří jsou živi jen z básní a umění – jsou kulturní.

Nový epochální výlet pana Broučka, tentokráte do patnáctého století – Pan Brouček se opije a ve snu se dostává do 15. století do Prahy, kde se schyluje k bitvě na Vítkově, dovedou ho k Žižkovi, aby rozhodl co s ním dál, v tu chvíli se probudí, zjistí, že se probudil v sudu. Pan Brouček je v kontrastu s chováním Husitů – vlastenci, bojují za čest národa, zanícení.

Eliška Krásnohorská

Pseudonym, představitelka emancipovaných žen.

Působila jako literární kritička, překládala některé evropské romány, je autorkou libret k operám Bedřicha Smetany – Čertova stěna, Tajemství, Hubička (na základě textu Karoliny Světlé)

Lumírovci (škola kosmopolitní)

Název podle časopisu Lumír (Josef Václav Sládek – byl lumírovec!)

Cíle:

- Umění pro umění – je naprosto svobodné, žádná politická agitace => funkcí je estetický zážitek. Seznamování s kulturou.
- Různé básnické útvary (z cizích zemí atd.)
- Chtěli pozvednout českou literaturu na evropskou úroveň.

Josef Václav Sládek

1845 (Zbiroh) – 1912

Básník zpěvného verše – písňová forma, refrény, přímočaré a jasné vyjadřování, snadno se pamatují

Zakladatel moderní poezie pro děti!

Jako dítě si prosadil, že bude studovat filosofii, rodiče chtěli aby se stal knězem => rodiče se sním rozešli => odjíždí do Ameriky, kde se živí v různých profesích (jako novinář, vychovatel, stavba železnice – uvědomuje si bezpráví na Indiánech) => odráží se v tvorbě.

Po návratu se živí jako novinář a jako vysokoškolský profesor angličtiny, působil v časopise Lumír. Překlady z Angličtiny (Shakespeare).

Oženil se Emílií Nedvídkovou, avšak ona po roce od svatby zemřela (při porodu), jejich dítě zemřelo také. Začala být nemocný (revma, nervová choroba) => vše se odráží v tvorbě.

Vydal almanach ruch, ve své tvorbě je blízkým ruchovcům, avšak celý život obhajoval lumírovce.

Americké obrázky – cestopisné črty, názory, myšlenky na postavení amerických indiánů, českých vystěhovalců.

Osobní intimní lyrika – týká se jeho života, názory na život a smrt, odraz jeho nálad, stesk po domově.

Sbírka *Básně* – báseň *Na Hrobech indiánských* – kromě sociálních problémů je zde vykreslena americká příroda.

Sbírka *Jiskry na moři*

Vlastenecké básně - ve sbírce *České písně* báseň *Byli jsme a budem.*

Básně se sociální tematikou,

Selské písně a české znělky – básnická sbírka, obsahuje básně oslavující selství a souznění s přírodou.

Sbírky pro děti – *Zvony a zvonky, Zlatý máj, Skřivánčí písně*

Jaroslav Vrchlickým

Vlastním jménem Emil Bohuslav Frída, pocházel z Loun, dětství prožil v Ovčárech u Kolína. Studoval gymnázium ve Slaném, Praze a Klatovech, poté se studoval bohosloveckou fakultu (na přání rodičů), ale později přestoupil na filozofickou fakultu, kde se studoval dějepis, filozofii a francouzskou literaturu (později překládal z francouzštiny).

Dopisoval si s Podlipskou (sestra Karoliny Světlé), nakonec se Jaroslav zamiloval do její dcery Ludmily → manželství bylo zpočátku šťastné, avšak později mu přiznala, že ani jedno ze tří dětí není jeho → propadl depresím → odraz v jeho tvorbě.

Spolupodílel se na založení lumírovců, byl zastáncem čistého umění → psát formálně dokonalé básně → zkusil napsat básně ve formě sonetu, villonské balady, italské balady (balatta), gazelu, malajské lidové písně,...

Byl nominován na Nobelovu cenu za Literaturu. Napsal +- 75 sbírek.

Villonská balada – objevila se u francouzského renesančního básníka Villona, tři 10 veršové sloky, každá sloka končí stejným refrénem. Zhruba posledních 5 veršů obsahuje pointu.

Sonet – znělka, nejčastěji ji používal Shakesphere, 14 veršů rozdělené do 4 veršů, dvě čtyřveršové a dvě tříveršové.

Zpočátku jeho života opěvuje lásku, optimismus, mládí: *Poutí k Eldorádu* – básnická sbírka

Později se v jeho básních objevuje zklamání, manželská krize, deprese: *Okna v bouři* – básnická sbírka, obsahuje báseň *Za trochu lásky*.

Zlomky epopeje – epické básně (→ mají nějaký děj), jsou psané podle Legendy věků Victora Huga – měl stejný cíl: zachytit vývoj lidstva, uvažovat nad smyslem života atd. Vrchlický považuje za šťastné období lidstva renesanci a antiku, současnost ho zklamala.

Noc na Karlštejně – veselohra odehrávající se za vlády Karla IV., zápletka stojí na zákazu přítomnosti žen na Karlštejně. Děj je zhuštěn do jednoho dne a jedné noci.

Hippodamie – hra vycházející z řecké mytologie, je zde dodržen zákon trojí jednoty, hudbu složil Zdeněk Fibich.

Překládal Shakespearovy sonety, Dantovu Božskou komedii...

Oxymóron – protimluv

Apoziopeze - nedokončená výpověď.

Anafora – opakování slova na začátku verše

Perifráze – opis, vystihnutí slova popisem typických znaků osoby, děje – používá se pro zjemnění.

Julius Zeyer

Stojí mimo hlavní literární proudy, náměty čerpá z dávné minulosti, mytologie, mýtů, bájí – nejen českých, ale i ruských, francouzských atd → fantastický ráz.

Zřejmě měl homosexuální orientaci (ve svých dílech často líčí krásy mladých mužů), korespondoval s muži, nikdy se neoženil...

Dekadence = úpadek → opovrhování života, nemají smysl života, útěky do světa snů, zvláštní vztah k Bohu, znechucení.

Tři legendy o krucifixu – tři samostatné přepracované legendy, které jsou spojeny krucifixem, národnostní, náboženské a sociální téma. Náhled na různou víru v Boha...

Umělkyně si vybrala mezi žebráky Inulta proto, aby zachytila výraz utrpení Ježíše na kříži.

Ostatní lidé se později dozví pravdu, Inultus je vyzdvihován Pražany jako mučedník.

Jan Maria Plojhar – sociální román, výjimečný hrdina, autobiografické prvky, zklamání společností. Hlavní hrdina kritizuje maloměšťáky i prostý lid, pasivitu podrobeného národa, román popisuje hrdinovi vnitřní rozpory, krizi víry v Boha, existenci Boha

Radúz a Mahulena – pohádkové drama (romantická scénická pohádka) – divadelní hra, Suk složil hudbu,

Odehrává se někde v prostředí Tater, příběh dvou mladých lidí princezny Mahuleny a prince Radúze, avšak jsou překážky, které musí překonávat. Nakonec je překonají.

Hodně lyrická, různé vyjádření pocitů, mnoho poetismů, velké množství metafor, inverze (převrácený slovosled), personifikace → velice svébytné.

Zvláštní vypravěčský postup – personifikace samotné pohádky.

Nadnárodní – zmiňuje, že je pohádka přítomna v celém světě → celý svět má podobné problémy. Poučení z historie. Matka Země.

Pohádka = báchorka – vznikla z lidové slovesnosti, objevují se zde nadpřirozené bytosti, dobro vítězí nad zlem, příběh není místně ani časově určen. Hrdina je statečný, krásný, chytrý, vyvíjí se, plní nějaké úkoly, překonává překážky. Používají se ustálené formule (Bylo nebylo, …), použití symboliky.

Novelistická pohádka – vyprávění ze života nějakého hrdiny, hrdina je lidštější, přirozenější, modernější → používá rozum, umí si poradit → nepotřebuje nadpřirozených bytostí. Kritizování špatných lidských vlastností.

Moderní autorská pohádka – děj se odehrává v současnosti, většinou dětský hrdina, nadpřirozené bytosti mají nějaké lidské vlastnosti.